

Nieuwsbrief 2021

Beste leden en sympathisanten,

Verleden jaar schreven we "twintig twintig wordt een uitdaging voor het genootschap" maar corona overviel ons en de activiteiten gingen steeds maar de mist in... en nog meer.

In de volle aanvang van de eerste lockdown ontviel ons Hugo De Backer, een buitengewoon actief bestuurslid. Tegen de Kerst aan ontviel ons ook onze medestichter-erevoorzitter Arnold Vantieghem. In deze Nieuwsbrief leest u hoe Hugo en Arnold decennialang betekenisvol waren voor ons genootschap, het culturele, het religieuze en het politieke gebeuren in Deerlijk. Samen hebben ze jarenlang onze Nieuwsbrief vormgegeven.

Tijdens de versoepelingen in de zomer 2020 konden we toch nog een tweetal korte coronaproof bestuursvergaderingen houden. In twintig eenentwintig viereen we namelijk 30 jaar René De Clercq-museum en het was wenselijk om enkele voorbereidingen te treffen die deze verjaardag in het licht moeten stellen. Digitalisering en verfraaiing van de tentoonstellingsruimte, op de bovenverdieping van ons museum, dringen zich op. Opfrissen van de muren op de benedenverdieping is ook nodig. Maar u raadt het al, een tweede coronagolf legde ons alweer beperkingen op. Als moderne "thuiswerkers" konden we wel verder op onze pc aan de slag blijven met digitalisering, upgraden van de website, opmaken van de Nieuwsbrief, gedachten wisselen per mail... maar het fysiek samen handelen zat er niet meer in. Eenmaal het veilig genoeg zal zijn, staan alle medewerkers en vrijwilligers klaar om de activiteiten van het genootschap te hervatten.

De figuur van René De Clercq levend houden blijft nog altijd de doelstelling van ons genootschap. Met genoeg sturen wij u onze Nieuwsbrief waarin we u informeren over hoe het ons is vergaan in het coronajaar 2020. Daarin zijn tevens enkele nagebleven teksten van wijlen Joost Vandomele opgenomen.

Jullie, beste leden en sympathisanten waarop we mogen steunen, belonen onze inzet. Onze oprechte en hartelijke dank.

**U wordt lid vanaf 10 euro,
erelid vanaf 15 euro en beschermend lid vanaf 25 euro.**

BE49 4635 1470 1171 – KREDBEBB

René De Clercqgenootschap vzw Deerlijk

Inhoud

Activiteitenkalender 2021	2
Dankbare hulde en herinnering aan Arnold Vantieghem	3
Dankbare hulde en herinnering aan Hugo De Backer	7
Oma Carine doet ons dromen	11
Gedichtendag: <i>Het Puiteken</i> en <i>Corona</i>	12
Jan en Mieke Dhaluin-Dekeyser in de bloemetjes gezet	14
Uit ondergrondse en hoogste sferen	15
12 juni	16
In memoriam Willy Kuijpers – In memoriam Armand Storms	17
In memoriam Jos Verhulst	18
Deerlijk gaat digitaal	19
Mijn losse daad en losse tong bedierven alles	20
1920: De Clercq's genese tot componist en de affaire Duvosel	23
René De Clercq in het Engels vertaald (1910-1920)	32
Halt! Stop! Venstergedichten	36

Activiteitenkalender 2021

Donderdag 28 januari: Gedichtendag

In alle Deerlijkse scholen worden gratis posters met het gedicht "Het Puiteken" van René De Clercq verspreid.

In de bibliotheek en enkele winkels worden gratis posters ter beschikking gesteld met het gedicht "Corona" van José Vandenbroucke. De scholen krijgen ook dit gedicht aangeboden.

De beide gedichten zijn opgenomen in deze Nieuwsbrief.

Deze zomer?

Voor alle activiteiten van twintig eenentwintig zullen we nog steeds afhankelijk zijn van het virus. We kijken vooral uit naar een eventuele viering in juni van 30 jaar museum, de midzomermarkt en de boekenmarkt gekoppeld aan de bezoeken op zondagnamiddag. Of we terug bezoeken voor groepen zullen kunnen organiseren, blijft de vraag?

We schrijven nu half januari, een goeie week voor deze Nieuwsbrief naar de drukker moet.

Niettegenstaande de berichtgeving omtrent corona zeer wisselvallig en soms wel verwarrend is blijven we geloven dat alles goed komt. De vaccinaties bieden toch enig perspectief op het spreekwoordelijke licht aan het eind van de tunnel.

We duimen om u deze zomer nog iets te kunnen aanbieden. We staan klaar om te hervatten.

Het najaar?

We hopen ten stelligste vanaf de aanvang van het nieuwe schooljaar terug te kunnen starten met de activiteiten voor de kinderen.

In september - oktober: de vertelwandeling voor de vierde leerjaren van Deerlijk.

In november: het verteltheater voor de derde kleuterklasjes uit de ruime regio.

We houden u op de hoogte door ons jaarprogramma actueel te houden en dit is steeds te raadplegen op onze website.

Of laat ons uw e-mailadres weten via erfgoed@deerlijk.be en we stellen u onmiddellijk op de hoogte van hervattende activiteiten.

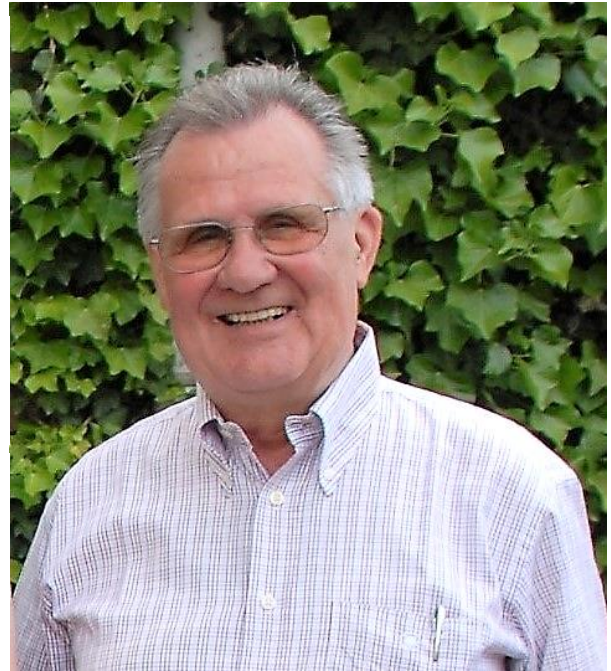
Uw e-mailadres wordt volgens de wet op de privacy enkel voor dit doeleinde gebruikt.

Dankbare hulde en herinnering
aan onze medestichter en erevoorzitter
van het René De Clercqgenootschap Deerlijk

Arnold Vantieghem

zoon van † Robert en † Anna
Vantieghem - Vanhemmens

geboren te Deerlijk op 19 oktober 1942 en
overleden te Izegem op 20 december 2020

Mijn hart, laat maaien dan, laat binden,
Veel liefs, veel leeds.

Die trouw en diep het leven minden

Leven steeds.

René De Clercq

De verwezenlijkingen van Arnold beschrijven in enkele bladzijden is onmogelijk. In deze huldiging brengen we enkele hoogtepunten uit onze herinneringen.

Hij volgde technisch onderwijs in Kortrijk en studeerde daarna voor ingenieur. Na zijn studies werkte hij in Brussel voor de toenmalige BRT en later voor Radio Kortrijk. Hij woonde in Deerlijk, een lange tijd bij zijn moeder in de Paanderstraat en later in de Tulpenlaan.

Zijn interesse voor cultuur bracht hem als voorzitter in het bestuur van het Davidsfonds. Daar vond hij een groepje vrienden waarmee hij veel van zijn ideeën kon uitwerken. Sommige ideeën kreeg hij o.a. van Leon Defraeye: een Deerlijks industrieel, historicus en politicus. In dat Davidsfonds groeide het plan om een biografie over Hugo Verriest, geboren in Deerlijk, uit te geven. In die biografie lezen wij op het titelblad: "*Idee en realisatie: Arnold Vantieghem*". De uitgave van dat boek door het Davidsfonds Deerlijk was een groot succes zodat Arnold met een tweede idee speelde om ook een biografie uit te geven over de dichter René De Clercq, geboren in Deerlijk en onverwacht - amper 55 jaar - overleden bij zijn vrienden Pieck in Maartensdijk bij Utrecht. Deze biografie werd met medewerking van Arnold geschreven door Gilbert Depamelaere en in 1977 eveneens uitgegeven door Davidsfonds Deerlijk naar aanleiding van de herdenking van de geboorte van René De Clercq honderd jaar geleden. Deze herdenking werd georganiseerd door het René De Clercq-comité, een ad hoc samenwerking van het Davidsfonds, de VTB-VAB en de Tercultakring.

Het leven van onze erevoorzitter Arnold was buitengewoon actief. Niet alleen bij onze vereniging maar ook bij veel andere verenigingen in Deerlijk. Hiervan getuigen de vele titels op zijn overlijdensbericht. Onze gedachten gaan terug naar het prille begin. In die tijd en verder heel zijn leven lang zocht en vond Arnold hulp voor al zijn ideeën bij o.a. het Davidsfonds, de Heemkring, de jonge garde van de scouts en bij nog zovele verenigingen die hij hielp verwezenlijken of steunde. Hij kende ook goed de oudere generatie, ging in de politiek en werd in 1977 schepen.

Als schepen van cultuur (1977-1988) en van patrimonium (1989-1994) was Arnold de drijvende kracht achter de verbouwing en de inrichting van het Ontmoetingscentrum d'Iefte en het Schoolhuis, de bouw van het buurthuis de Wieke en de bibliotheek alsook achter de renovatie van de toren van de Sint-Columbakerk. Hij nam tevens het initiatief om in 1978 de Cultuurraad van Deerlijk op te richten.

Al vlug vond hij o.a. in het Davidsfonds een groepje culturele Vlaamsgezinde medestanders en er ontstond in 1983 een René De Clercqstichting, met Arnold als voorzitter, die de dichter zou promoten over heel Vlaanderen.

Arnold en zijn medewerkers vonden niet alleen de oudste dochter Elza Declercq, wonende in Sint-Niklaas, maar trokken ook naar Amsterdam op zoek naar Ria Vervoort, Renés vriendin en gingen

naar zijn begraafplaats op de Lage Vuursche in Utrecht. Beide dames reageerden in het begin nogal wantrouwig tegenover die vreemde Vlamingen die bij hen voor de deur stonden maar na een paar jaar werd het beter. Eenmaal het vertrouwen was opgebouwd regelden we de bezoeken zo dat we in de vroege voormiddag op bezoek gingen bij dochter Elza in Sint-Niklaas en daarna bij Ria in Amsterdam.

We moesten in de conversaties wel voorzichtigheid aan de dag leggen want beide dames konden het niet zo goed met elkaar vinden.

Ondertussen, in 1982, was het 50 jaar geleden dat René overleden en begraven was in Nederland en het graf gedoemd was te verdwijnen omdat er geen centen waren om de concessie te verlengen. Er groeide een plan: Arnold en de Stichting zouden dat graf met het grafmonument, een werk van de Gentse beeldhouwer Jozef Cantré, overbrengen naar Deerlijk. Hierbij vond hij steun bij het gemeentebestuur en eenmaal alle nodige formaliteiten waren voldaan, kon het graf van René De Clercq op de Lage Vuursche worden ontmanteld. Drie gemeentearbeiders brachten het monument met de gemeentecamion naar Deerlijk. Arnold en een vertegenwoordiging van de Stichting, vergezeld van dochter Elza, volgden met de stoffelijke resten van René in een kistje gedrapeerd met de leeuwenvlag. De volgende dag werd het kistje begraven en het monument geplaatst aan de kant van de sacristie van de Sint-Columbakerk van Deerlijk.

René De Clercq was na 50 jaar terug thuis!

Elk jaar, op de sterfdatum 12 juni, is er nu aan het graf een herdenking. De Stichting René De Clercq veranderde ondertussen in vzw René De Clercqgenootschap.

Op het nippertje werd het geboortehuis van René De Clercq niet afgebroken. Toenmalig Notaris Ignace Saey kocht het huisje om het te redden van de sloophamer.

Arnold kon als schepen in 1979, onder burgermeesterschap van Roger Terryn, het geboortehuis van De Clercq laten aankopen door de gemeente. Hij deed het nodige en het werd wettelijk beschermd bij KB van 27.09.1979.

Dat "oud kot" zoals de Deerlijkse bevolking het noemde, moest nu met respect voor zijn ouderdom, omgevormd worden tot een museum. Onder de leiding van de administratie van Monumenten en Landschappen en onder toezicht van Arnold, werd het door de eigen gemeentediensten vakkundig gerestaureerd.

De benedenverdieping verwijst naar de tijd van vader Charles De Clercq: de open haard in de woonkamer, de Leuvense stoof en de waterpomp in de keuken, de bakoven in de kamer ernaast. Ook de authentieke werkkamer van de dichter is er ondergebracht. Deze werkkamer werd ons geschonken door de erfgenamen van Ria Vervoort.

De verdieping werd omgevormd tot museumruimte waar de levensloop van René De Clercq nu al 30 jaar te ontdekken valt.

Arnold was zeer verknocht aan dat authentieke geboortehuis en vond het een schat die we moeten koesteren.

Arnold kon heel goed met kinderen omgaan en speelde zeer graag nonkel in het kleutertheater. Hij genoot ervan als de kleuters in het oude huisje met eigen ogen konden zien hoe het vroeger was in de tijd van hun (over)grootouders.

Arnold hielp ook de rondleiding voor de vierde leerjaren van de Deerlijkse scholen verzorgen.

Hij speelde de pastoor in de biechtstoel en vertelde hoe hij als kleine jongen "te biechte" moest gaan.

Arnold nam ook de leiding van de jaarlijks terugkerende topactiviteiten op zich, waarbij hij ondersteund werd door de medewerkers en vele vrijwilligers. Zo bijvoorbeeld de Midzomermarkt waarbij het museum wordt omgebouwd tot *Estaminet Het Damberd*. In het unieke kader van de herberg, gebouwd in 1790, kan je er dan proeven van zelfgebakken taart, streekbier van het vat, accordeonmuziek, straatmuzikanten, muziek en zang. Verder de Vlaamse Zangavond waar mooie Vlaamse liederen gezongen worden rond de piano van René De Clercq. Een gelegenheidsorkestje zorgt voor de muzikale sfeer. Solisten geven het beste van zichzelf en de samenzang wordt ondersteund door de aanwezige koren.

Een jongere ploeg is goed op weg om deze activiteiten niet te laten verloren gaan.

We hopen na coronatijd al deze activiteiten, die Arnold zo nauw aan het hart lagen, te hernemen.

Achteraan in de Sint-Columbakerk hangt het waardevolle Sint-Columbaretabel uit ca.1555.

Leon Defraeye kon het op eigen kosten na de oorlog in 1945 terugbrengen naar Deerlijk. Leon vertelde ons dat de toenmalige pastoor zegde: "*Maar Leon, met zo'n oud vuil ding, wat gaan we daar mee doen?*"

Na enkele minder geslaagde restauratiewerken drong een volwaardige restauratie zich op.

Met enkele medewerkers startte Arnold in 1982 een comité "*Terugkeer van het Sint-Columbaretabel*".

Arnold werd voorzitter en zorgde voor alle paperassen om het retabel te laten restaureren in het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (K.I.K.) in Brussel.

Ons retabel is het enige dat overblijft uit het Kortrijkse atelier en het enige dat handelt over de

heilige Columba van Sens. De restauratie kostte meer dan 10 miljoen (Belgische) frank. Arnold en het comité vonden de nodige centen en subsidies en wilden een kunstboek over Sint-Columba uitgeven. Toen de industrieel Roger Declercq van de firma Beaulieu, in de volksmond ook wel "boer Clercq" genoemd, 100.000 frank gaf, verzamelde het comité in de kortste keren meer dan 700.000 frank. Er werden niet één boek, viertalig, maar twee boeken uitgegeven. In 2015 was er nog geld over en kon een bronzen beeld "**de panfluitspeler**" van Jozef Cantré worden aangekocht. Het beeldje werd geplaatst voor het Deerlijkse Ontmoetingscentrum "d'Iefte" en werd op 2 juli 2015 ingehuldigd.

Een stralende Arnold, omringd door het comité Terugkeer van het Sint-Columbaretabel, bij de inhuldiging van de panfluitspeler.

Arnold deed graag beroep op vrijwilligers

om zijn ideeën uit te voeren. Hij was niet alleen voorzitter, maar een "voortrekker" die iedereen meetrok in zijn engagement. Hij was een bruggenbouwer tussen generaties en opinies. Geen grote woorden, maar des te meer interesse en aanmoediging. Samen iets nuttigs doen, dat was zijn parool. Kwaliteitsvol samenwerken met hart en ziel en veel liefde en vriendschap en harmonie.

Toen enige jaren terug Arnolds gezondheid hem niet meer toeliet om nog volop mee te werken gaf hij met pijn in het hart zijn ontslag bij het RDC-gehoor en werd erevoorzitter. Hij bleef ons verder volgen en we konden nog altijd beroep doen op zijn jarenlange ervaring.

Deze hierboven vermelde realisaties zijn maar enkele hoogtepunten uit het leven van Arnold.

Arnold was een heel goede voorzitter die de mensen kon doen samenwerken.

Het verlies van Arnold valt ons zwaar, maar we zijn zeer dankbaar voor zijn jarenlange inzet bij het levend houden van de figuur René De Clercq in diens geboortehuis en museum en in ons René De Clercqgenootschap.

Op zijn begrafenis, omwille van Corona beperkt tot familieleden, werd in naam van velen door een van zijn beste vrienden een tekst voorgelezen, een fragment:

"Toen de ziekte toesloeg gaf hij zich niet gewonnen. Hij vocht zolang dat het lukte en beleefde zo nog veel mooie momenten. Wat zijn we blij dat we hem in die moeilijke jaren nog wat konden verwennen. En dat we, tot op het einde, naast hem mochten blijven... tot we hem met een klein hartje moesten uitwuiven. Vaarwel allerliefste trouwe vriend."

**Het ga je goed, Arnold, op de eindeloze reis. Bedankt.
Je zult blijven leven in het museum en onze herinneringen.**

Het René De Clercqgenootschap

De opening van het museum in 1991.

De opgraving van René De Clercq op de begraafplaats Lage Vuursche in 1982.

Met enkele medewerkers en Hugo De Backer aan de piano in voorbereiding van een van de zovele zangavonden.

Nonkel Arnold vertelt vanuit de stoel van René De Clercq in de werkamer van zijn zo geliefde museum.

Dankbare hulde en herinnering

aan ons buitengewoon actief bestuurslid
van het René De Clercqgenootschap
met liefde voor muziek en zin voor perfectie

Hugo De Backer

echtgenoot van Jeannine Scherpereel

geboren te Welle op 6 december 1931 en
overleden te Kortrijk op 9 april 2020

***Muziek, muziek, gij zoetste rede,
spreek tot een zachte, hard door strijd.
Schenk hem de schoonheid van uw vrede,
het wonder dat de ziel bevrijdt.***

René De Clercq

Hugo De Backer had ontelbaar veel talenten en was een buitengewoon actief bestuurslid.

Hij werd geboren in Welle, Vlaams-Brabant. Na zijn studies Germaanse filologie werd hij leraar. Hugo was zo enthousiasmerend dat zijn studenten hem veertig jaar later nog kwamen bezoeken in het WZC.

De liefde bracht hem naar Deerlijk in de West-Vlaamse Leiestreek. Hij huwde in 1980 met Jeannine Scherpereel, een Deerlijkse onderwijzeres en actief bestuurslid van het Davidsfonds. Als "aangespoelde" was hij vlug geïntegreerd in het cultureel en religieus leven van Deerlijk.

Hugo was de man van het woord en van de muziek. Hij speelde toneel en werd zelfs voorzitter bij toneelgroep Die Ghesellen. Hij gaf redevoeringen met het gemak van een pleitende advocaat. Hij "speelde" met het woord mogen wij zonder overdrijving zeggen. Hugo heeft talloze teksten verbeterd vooraleer ze naar de drukker gingen.

Hij stond aan de wieg van onze jaarlijkse zangavonden waar hij de vleugelpiano van De Clercq liet weerklinken. Als nonkel Hugo liet hij met zijn trekzak de kleuters en hun grootouders *Tineke van Heule* zingen tijdens het verteltheater in het museum. Met de Midzomermarkt was hij steeds present om met zijn accordeon de sfeer van weleer in *Estaminet Het Damberd* (museum RDC) te garanderen.

Hij was ook de grondlegger van het boek *Woorden worden klanken*, een verzameling liederen op gedichten van René De Clercq. Het daaruit ontstane *Partiturenboek van (toon)dichter René De Clercq* (uitgave 2019) is een kanjer geworden van 900 pagina's.

Hugo was een uitstekend organist. Hij bespeelde alle soorten orgels, accordeons en piano's. Bij de restauratie van het orgel in de Sint-Columbakerk was hij elke week present en gaf aan de toevallige kerkbezoekers alle uitleg, niet alleen over de werking maar ook over de geschiedenis. Hij verraste eens zijn vrouw Jeannine door thuis te komen met een grote orgelpijp waarvan de klank niet meer optimaal was.

Hugo genoot van klassieke muziek. Na Jeannine was radio Klara zijn tweede liefde. Hij was jarenlang lid van het Comité Festival van Vlaanderen dat jaarlijks in Deerlijk een klassiek concert organiseert.

Zijn cultureel en religieus engagement beschrijven zou een dik boek vullen.

Voor zijn vele jaren inzet kreeg Hugo op 21 februari 2020 de *Trofee van Verdienste van de Cultuurraad van Deerlijk*.

Hugo overleed na een slepende ziekte op Witte Donderdag 9 april 2020. Wij kunnen alleen nog prevelen, zeggen, roepen, schreeuwen: **BEDANKT HUGO! ... HARTELIJK DANK!**

Ons medeleven gaat ook naar zijn vrouw Jeannine, zijn niet aflatende steun en sterkte bij al wat hij verwezenlijkt heeft.

We zullen je missen Hugo, rust in vrede.

Het René De Clercqgenootschap

Afscheid van Hugo De Backer door het René De Clercqgenootschap op de begraafplaats van Deerlijk

Het René De Clercqgenootschap is een speciale vereniging. Ons genootschap werkt samen als een grote familie. René De Clercq speelde met taal en muziek. René deed de mensen spelen en zingen en dat deed Hugo ook samen met ons genootschap. Hugo had ontelbaar veel talent voor taal en muziek. Hij speelde niet alleen toneel maar ook orgel, accordeon, piano; dat alles met heel zijn hart.

Bij het heengaan van Joost Vandommele dankten wij met een woord en een bloem. Door het coronavirus mochten wij tijdens de kerkdienst ons woord en bloem voor Hugo niet brengen. Daarom staan we hier met enkele bestuursleden, gemaskerd en op veilige afstand van elkander, aan het graf van Hugo met ons woord en bloem van dank.

Ik ben kwaad op dat virus maar ik vind geen passende woorden. Daarom gebruik ik enkele woorden van José Vandenbroucke uit zijn gedicht "Corona":

*toen kwam virus covid 19
hij verplicht ons elkaar uit de weg te gaan
hij neemt ons onze vrijheid af
hij verduistert onze wereld
met onzichtbaar alomtegenwoordig gevaar
maar we geven ons niet over
we hangen witte vlaggen door het venster,
de vogels vliegen, de bloemen bloeien.*

De regels van een stil afscheid in de kerk, met ten hoogste 15 mensen was voor Jeannine en de familie heel zwaar. Toch werd het een heel intens, ongelooflijk prachtig moment toen Carine Viaene twee liederen, die Hugo zo nauw aan het hart lagen, zong in die lege kerk voor een handvol familie. Twee liederen die Carine en Hugo meer dan honderd keer gebracht hebben op geboorten, huwelijken en overlijdens.

Wij fluisteren: dank u Hugo, maar zouden het heel luid willen uitschreeuwen. Heel luid: dank u Hugo! Over alles wat je deed, daar kunnen wij een dik boek mee volschrijven.

In onze geest horen wij u, Hugo, nu een gedicht van René De Clercq voordragen:

*Hel is de liefde die licht in mij!
Hel is de liefde, hemelse liefde!
Berg nu voor eeuwig de zon voor mij –
hel is de liefde, heller dan zij!*

*Breed is de liefde die bruist in mij!
Breed is de liefde, hemelse liefde!
Dood nu de bronnen des levens in mij –
laat me de liefde, en 'k leef er bij.*

René zegde ook eens: *er komen dagen dat onze liederen zuchten zijn.*

Mieke legt nu in naam van alle bestuursleden bloemen neer op uw graf.

Vaarwel Hugo.

Wij wensen u alle geluk in de eeuwigheid.

Huldiging uitgesproken door Jan Dhaluin.

Reveil

Reveil wil samen met jou onze rouwcultuur warmer maken. Met muziek, poëzie, beeld, dans en levensverhalen. Dit doet Reveil onder andere op 1 november via ingetogen Reveilmomenten op meer dan 100 Vlaamse begraafplaatsen.

De roots van Reveil liggen in Deerlijk. De gemeente werd in 2020 ook pionier van een vernieuwd coronaproof concept. Op de begraafplaats en aan de hand van flyers kon men verschillende verhalenopnames (podcasts) beluisteren via QR-code. Het levensverhaal van Hugo was er een van. Met toestemming van Reveil en de auteur mochten we die QR-code in onze Nieuwsbrief opnemen. Scan met uw iPhone of smartphone de onderstaande QR-code en u kunt de verhaalopname van Hugo, omkaderd met muziek, beluisteren. Met de bijgevoegde link kan dit ook worden beluisterd op de pc.

Verhaal: Hugo De Backer: veelzijdig bekwaam

Auteur: Marc Vergote

Verteld door: Olivier Vanpeteghem

Muziek: King Simon - Heartbeats

Zinger - Beachy Head

<https://www.reveil.org/podcasts/Hugo-De-Backer/Hugo-De-Backer.mp3>

Surf ook eens naar www.reveil.org, u ontdekt er hoe Reveil ontstond en wat Reveil zoal doet.

Hugo De Backer, veelzijdig bekwaam

Hier, in één van de uithoeken van deze grote begraafplaats, kreeg Hugo De Backer zijn laatste rustplaats. Tussen zijn 88ste en 89ste levensjaar en na een lange periode van langzaam achteruitgaan en verlies van krachten, overleed hij op Witte Donderdag van dit bijzonder jaar 2020. Een jaar met meer laagten dan hoogten en dat voor eeuwig in ons collectief geheugen zal geprent blijven.

Hugo De Backer, afkomstig van buiten onze Noordzeegouw, vertelde graag over zijn verbondenheid met de ajuinenstad en met de voetbalploeg Aalst in het bijzonder. Ook hij was sportief van aanleg en deelde dit met zijn studenten. Een leraar met een bezielende vakkennis, sterke inzet en een grote verbondenheid met de scholen waarin hij zijn kunde deed gedijen.

Veertig jaar geleden werd hij Deerlijkenaar. Hij bleef leraar klassieke talen in Overijse en gaf ook enkele jaren les in de Deerlijkse school Sancta Maria. Zijn collegialiteit, begaan zijn met de studenten en de gehele school deden hem ook in Deerlijk de stempel van "veelzijdig bekwaam" krijgen. Eenmaal met pensioen ontplooidde zich die ingesteldheid steeds meer. Een opsomming geven zou sowieso onvolledig zijn. Voor Hugo was dit van ondergeschikt belang; voor de gemeenschap des te meer. Dergelijke mensen hebben geen steen maar een schop vol stenen verlegd op aarde.

Zijn muzikale talenten ontwikkelde hij vrij vroeg en kwamen tot volle ontplooiing in de scholen waar hij les gaf. In zijn nieuwe thuisgemeente Deerlijk en ook in Beveren-Leie en Zwevegem werd honderden keren op hem een beroep gedaan om kerkelijke vieringen op te luisteren. Stipt, met volle overgave en zelfs bereid om op onverwachte momenten ergens een organist of begeleider te vervangen. Voor Carine Viaene was hij vele jaren een vaste begeleider.

Niet alleen het orgel en de piano maar ook het accordeon kende voor hem geen geheimen. Met zijn "trekzak" was hij de alom gewaardeerde "nonkel Hugo" tijdens honderden bezoeken van kleutergroepen aan het museum René De Clercq. Zolang zijn gezondheid het toeliet zette hij letterlijk en figuurlijk, de toon bij de voorbereiding en begeleiding van de zangavonden die het René De Clercqgenootschap elk jaar in februari organiseert.

Niet te verwonderen dat Hugo zijn muzikale bekwaamheid ook ten dienst stelde van het comité dat elk jaar een klassiek concert organiseert in de Sint-Columbakerk. Ook bij de restauratie van het orgel in dezelfde kerk was hij een bezieler.

Zijn verbondenheid met René De Clercq en met de muziek werd in 2019 vereeuwigd in het boek "Woorden worden klanken", een partiturenboek van liederen op gedichten van De Clercq. Hugo was de grondlegger van dit initiatief.

Genoeg verteld over zijn inzet voor en kunstig omgaan met klanken, ook met pen en papier en het woord was hij opvallend veelzijdig.

Hoe talrijk zijn de teksten en boeken die aan zijn alziend oog voorbijgingen. Tot op de kleine details wilde hij het enig juiste vinden en gebruiken. De taaltelefoon en zijn vele naslagwerken waren de werkinstrumenten waarmee hij ontelbare dagen en winteravonden vulde. Graag vermelden wij erbij dat het vooral de verenigingen waren die op hem een beroep deden en iedereen weet dat men daar niet rijk van wordt. Hugo was veelzijdig en een vrijwilliger in hart en ziel.

Dit brengt ons naar de toneelgroep Die Ghesellen. In een moeilijke periode was de groep op zoek naar een voorzitter. Wie anders dan de man die graag toneel speelde met grote vaardigheid een groep kon bezielen, kon de groep een nieuwe periode helpen inluiden. Met geduld en een perfecte communicatie verlegde hij ook daar meer dan een steen.

Hugo was bijzonder graag tussen de mensen. Voor zijn totale inzet ontving hij begin dit jaar de "culturele trofee" van verdienste.

Met een woord en een kwinkslag maakte hij zich samen met Jeannine tot zeer geliefde Deerlijkenaren. Met zijn fiets verkende hij alle Deerlijkse wegen en weggetjes en zelfs voor de spreekwoordelijke "hond met een hoedje" maakte hij tijd voor een babbel.

Hij zei in vergaderingen dat hij graag kort en bondig was, maar tevens diep en grondig.

Thuis knapte hij graag werkjes op en bloemen verzorgen was zijn grote liefhebberij.

Hugo rust sinds Witte Donderdag in vrede. Zijn grafzerk wijst in de richting van zijn woning.

Ik eindig met: "Wij missen je samen met Jeannine meer en meer want je was veelzijdig, bekwaam en ten dienste."

Marc Vergote

Oma Carine van het kleutertheater laat ons weer hardop dromen

Laten we maar weer hardop dromen,
dat kleuters naar René zijn mooie huisje komen!
Dat ze samen met de ganse klas,
mogen horen hoe het vroeger was.
Hoe de mensen in huis een vuurtje stookten,
en op 't stoofje patatjes kookten.
en hoe Zwarte Piet beneden landde,
en toch niet zijn poep verbrandde!
Hoe papa in één keer alle broden bakte
en buiten het hout in stukken hakte.
En dan mama die bonen maalde,
en koffiepoeder niet uit de winkel haalde.
Zonder te spreken hoe je je plas moest doen,
in "t vertrek" , het "naar bachten" van toen.....
Op zaterdag je schrobben in het zinken bad,
en de boter bewaren met zout in het botervat.
Over mensen van vroeger, hun belevenissen en hun werk,
kan je speureneuzen in het huisje van kunstenaar René De Clercq!
Voor jullie allen een Zalige Kerst en een nieuwe jaarke zoete!

De moeite waard eens te gaan surfen op het wereldwijde web : www.renedeclercq.be .

Onze webmaster André heeft in “zijn kot blijvend” al heel wat toegevoegd op onze website. Klik maar eens op een icoontje in het tabblad *bibliografie*. Bij het ene rolt een volledig boek van René De Clercq zich in pdf-formaat voor u open, bij een ander krijgt u het voorblad van een werk te zien. Wanneer u klikt op het tabblad *toondichters en partituren* kunt u heel veel muziek beluisteren en partituren inkijken.

Gedichten, Kortrijk (Jules Vermaut) 1896, 67 p. Klik op het beeld voor een scan van het voorblad.

Echo's, Gent (A. Siffer) 1900, 131 p. Klik op het beeld voor een scan van het boek.

Ideaal. Een sonnettenkrans, Gent (A. Siffer) 1900, 60 p. Klik op het beeld voor een scan van het voorblad.

Liederen voor 't volk, Maldegem (V. Delille) 1903, 143 p. Klik op het beeld voor een scan van het voorblad.

Natuur, St.-Martens-Latem (Julius De Praetere) z.j. (1903), 128 p. Klik op het beeld voor een scan van het voorblad.

Gedichten, Amsterdam (S.L. Van Looy) 1907, 224 + XIV p.

Toortsen, Amsterdam (S.L. Van Looy) 1909, 92 p. Klik op het beeld voor een scan van het boek.

Uit de diepten, Amsterdam (S.L. Van Looy) 1911, 85 p. Klik op één van de voor een scan van het boek.

U vindt er ook wat wij te koop hebben, zoals *De Noodhoorn en andere gedichten*, René De Clercq ongebonden, *Partiturenboek van (toon)dichter René De Clercq*, ...

Gedichtendag 28 januari 2021

HET PUITEKEN.

Geen kloef en kletst er
in 't krakende kruid,
of, plompe! daar pletst er
een puiteken uit.

Het dompelt in 't water
zo potig te per,
en een kringetje gaat er
een voetje ver.

Het schiet hem zo stille
en het rept meteen
zijn buik en zijn bille
en zijn achterbeen.

Het strekt hem en strijkt, en
hoe dieper het duikt,
hoe lomper het lijkt, en
hoe dikker gebuikt.

Het sribbelt en strevelt,
en, eer ge 't ziet,
daar kruipt het en krevelt
in 't roerende riet.

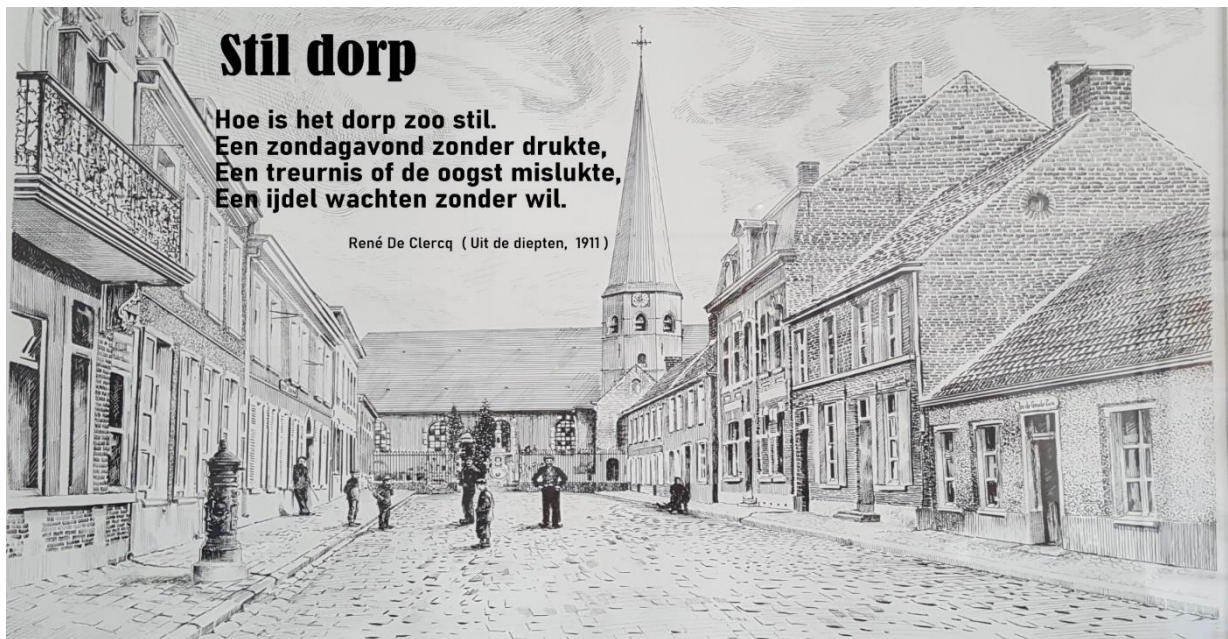
En maak maar gedruis, en
stamp maar een keer:
het zit in zijn kluis en
't en toont hem niet meer.

René De Clercq 1877-1932

gratis aangeboden door het René De Clercqgenootschap Deerlijk

www.renedeclercq.be

Gedichtendag 28 januari 2021

CORONA

we leefden als goden die heersten
voor elke oogst bouwden we een schuur
voor elke hapering zochten we
een reden of een venijn
onze agenda's vol plannen voor morgen

toen kwam virus covid 19
hij veegde onze schema's van het scherm
hij verplicht ons elkaar uit de weg te gaan
hij neemt ons onze vrijheid af
hij verduistert onze heerlijke wereld
met onzichtbaar alomtegenwoordig gevaar

maar we geven ons niet over
we hangen witte vlaggen door het venster
de vogels vliegen, de bloemen bloeien
de kinderen groeien
we zien beter dan ooit
de schittering van iedere dag
en het licht in elkaars ogen

José Vandenbroucke; 21 maart 2020

gratis aangeboden door het René De Clercqgenootschap Deerlijk

www.renedeclercq.be

**De schoonheid van het leven is de tevredenheid van het hebben en het zijn.
Zestig jaar inzet voor het culturele leven te Deerlijk en 60 jaar inzet voor elkaar.**

Jan en Mieke Dhaluin-Dekeyser in de bloemetjes gezet

Op 28 februari werd er opnieuw, en voor de 28ste keer, gezongen uit volle borst. Daarvoor zijn er natuurlijk mensen nodig die dit steeds weer mogelijk maken. Vorig jaar werd er stil gestaan bij het overlijden van Joost. Ondertussen hebben we ook afscheid moeten nemen van Hugo en Arnold. In 2020 werd er achter de schermen gewerkt om het koppel Jan en Mieke in de bloemetjes te zetten. Ook bij leven en welzijn mag er wel eens dank u gezegd worden.

Jan Dhaluin (°1936), afkomstig uit het naburige Waregem gaat er prat op dat zijn vader en nonkels hem vertelden hoeveel volk er wel was op de grote Hugo Verriest viering in 1913 in Ingooigem. In 1956 trok hij naar de grote Albrecht Rodenbachfeesten in Roeselare waar hij Mieke Dekeyser (°1938) leerde kennen. Op 1 juli 1960 werd hun huwelijk bezegeld en na een korte tussenstop in Schaarbeek kwamen ze eind 1960 wonen in de Beverenstraat in Deerlijk. Men noemde dat toen nog ergens in het midden tussen Roeselare en Waregem.

Een jonge freule die dweept met Rodenbach en een jonge heer die de zielzorger en redenaar Hugo Verriest kende. Een beter huwelijk kon het niet zijn.

De Deerlijkse eminente heemkundige Leon Defraeye, niet ver van hen vandaan wonend, kon hen al vlug overtuigen aan te sluiten bij het Davidsfonds en zo werden ook zij bestuurslid. In 1965, ter gelegenheid van de 125ste verjaardag van de geboorte van Hugo Verriest staan Jan, en Mieke, amper 29 en 27, vermeld op de affiche als organisator. Was er geen Verriestviering dan was er wel een verjaardag van Pieter Jan Renier of René De Clercq.

En of dat nog niet genoeg was wisten ze van een St.-Columbaretabel dat zelig en vergeten ergens in de kerk stond te verkommeren en smeekte om gerestaureerd te worden. Hoeveel mensen Jan reeds de geschiedenis van het retabel verteld heeft weten we niet.

Ook moeten we niet ver zoeken om te weten wie aan de wieg stond van de Luuk Gruwez wandeling. Twijfelt u nog wie er bij was toen, als enige gemeente in Vlaanderen, Deerlijk de trotse eigenaar werd van twee beelden van Jozef Cantré? Festival van Vlaanderen, 11 julivieringen en zoveel meer, daar vond u Jan. En als u Jan zag was Mieke in de buurt.

Als genootschap vonden we het dan ook niet meer dan normaal hen tijdens deze zangavond het moment **dank u** te zeggen voor 60 jaar inzet en proficiat te wensen met hun 60-jarig huwelijk. Voor hun 60-jarige inzet werd door onze burgervader Claude Croes de provinciale medaille van verdienste uitgereikt en werd er een compilatie van foto's gemaakt van 60 jaar culturele activiteiten. Ook de lievelingsbloem van Mieke, de zonnebloem, mocht niet ontbreken.

Het genootschap hoopt u beiden nog jaren op onze activiteiten te mogen verwelkomen.

Leg het verder goed aan boord. En doe tegare stille voort.

Mieke en Jan werden niet enkel op de zangavond in de bloemetjes gezet. Op 1 juli 2020 vierden ze hun **diamanten huwelijksverjaardag**. Gelukkig was dit tijdens een minder strenge coronaperiode en kon het bestuur op de vooravond van die heuglijke dag zijn gelukwensen aanbieden. Gewapend met een bloemetje en een fles bubbels belden we op het afgesproken uur ten huize Dhaluin-Dekeyser aan. Jan, ten gepaste tijde bijgestaan en af en toe eens gecorrigeerd door Mieke, vertelde honderduit het verhaal van hun leven. Onze columnist-essayist Antoon was een stille toehoorder en maakte het volgende verslag op.

Wij danken u van harte voor uw attenties bij de 60ste verjaardag van ons huwelijk.

Jan Mieke

UIT ONDERGRONDSE EN HOOGSTE SFEREN

In het vagevuur had René De Clercq merkwaardige onduidelijke geruchten vanaf de Aarde opgevangen. Steeds kwam daarin iets als het getal zestig voor. Hij zat daar nu al haast een eeuw, en stilaan raakten zijn studenten- en andere streken uitgezweet en -gebrand. Hij zat daar als twintiger, in volle levenskracht. Dat had Onsheer de vagevuurders toch gegund, dat hun ziel voor eeuwig twintiger mocht blijven. Maar zweten zouden ze.

René had er kennis hernieuwd met andere zielen uit zijn vroegere aardse omgeving, studenten en Vlaamsgezinden nog wel, en allen beweerden ze nu trillingen uit de Aarde gevoeld te hebben, iets met het getal zestig als leidmotief. Ze besloten er meer van te gaan weten en stelden een delegatie samen die op Aarde poolhoogte zou gaan nemen. Ze zaten daar nu toch samen en het zou eens wat anders zijn. De afvaardiging vertegenwoordigde verschillende disciplines; ze wisten immers niet wat ze allemaal wel zouden vinden. Onder hen De Clercq zelf; als literator zou die het eindrapport opmaken. Verder een sociopolitiek wetenschapper – die zat in het vagevuur omdat hij beweerde dat alle mensen gelijk waren, en koningen en kardinalen overbodig. De bioloog had beweerd dat de mens een vergaloppeerde apensoort was en geen ziel had, maar daar zat hij nu. De astrofysicus had uitgebazuind dat de kosmos altijd al bestaan had en niet geschapen werd. Daar zaten ze nu allemaal met hun grote mond. Toen hebben ze hun geval aan de engelbewakers van het purgatorium voorgelegd en die zijn even raad gaan vragen in de hoogste sferen. Onsheer was in zijn goeien, en de delegatie kon vertrekken maar moest terug zijn voor Pasen en ze mochten niks op Aarde beroeren en hoog genoeg blijven om niet opgemerkt te worden.

Naarmate ze dichter de Aarde naderden bleek de zestigtrilling uit Europa te komen, uit Vlaanderen en ten slotte een dorp, Terlicke geheten. Het betrof een periode van circa 1930 tot 2020, in van die christelijke aardjaren gemeten. Toen hebben ze zoveel mogelijk informatie verzameld en zijn op paaszaterdag teruggekeerd. De Clercq is daarop bij elk van zijn kornuiten alles gaan noteren en heeft zijn verslag gemaakt, zoals hij de engelbewakers had moeten beloven of ze hadden niet mogen uitzeilen, en die moesten het aan Onshere doorspelen. Maar dat kon De Clercq niet intomen. Zo luidt dan zijn verslag...

Onshere zij geloofd! Maar ik heb het hier warm.

Het moet rond 29 oktober 1935 geweest zijn dat ergens in Waregem, waar de paarden in de weide staan, zeker ouderpaar weer eens zijn christelijke huwelijksplicht vervulde, met ditmaal als resultaat dat op 29 juli 1936 een zoon geboren werd, die moest gaan luisteren naar de naam Jean Pierre Hector. Rond 29 november 1937 voltrok zich in Roeselare, waar Rodenbach voor eeuwig zijn blauwvoet de storm inzendt, gelijkaardig gebeuren, waardoor daarginds op 29 augustus 1938 een dochter ter wereld kwam die zal moeten luisteren naar de naam Maria Germana Andrea.

Onverbidelijke kosmische wetten, die aan elke materiepartikel zijn onherroepelijke tijdruimtelijke curve opleggen, leidden ertoe dat goed twintig aardse jaren later die twee intussen wat opgegroeide wezens elkaar ook letterlijk tegen het malse lijf liepen – of toch zoiets. De gevolgen waren niet te overzien. Een dorpken, droomverloren tussen beemd en gavers, Terlicke genaamd, in de ogen van mijn ziel geprent nog wel, kan ervan meespreken. Daar zou namelijk in 1960 dit

koppel neerstrijken, aanspoelen noemen zij het, en er niet meer weg te branden zijn. Voortaan zullen daar golven van Vlaamse actie en cultuur de gemeente doen daveren tot in de grondvesten van haar flatgebouwen. Het Davidsfonds boostte er, zoals dat daar nu heet. Retabels werden gerestaureerd: Sinte Columba werd naar een Beauty Centre gebracht waar haar houten hoofd tienvoudig een facelift kreeg. Schrijvers en Vlaamse militanten werden herdacht en gevierd, musea werden opgericht en boekenmarkten georganiseerd. Erfgoed- en geschiedenisdagen gingen niet meer ongemerkt voorbij. Aan kleuters en kinderen werd overgrootvaders tijd getoond, zangavonden deden de ruiten trillen. Veraf overleden dichters werden ter plaatse van een laatste rustplaats verzekerd – ik was er nog een van ook. Hun gedichten zichtbaar onder het volk verspreid. Deerlijk staat op de kaart. Daar zijn geen woorden voor.

Wat sta ik hier, onwaardige, nog de weet ik veel uit te hangen? Treed nader, gij allen, betuig uw dank aan de gevierden, voor zestig, hoor je dat? Zestig! jaar trouwe inzet voor gemeente, land en volk. Aardbewoners! Uw applaus!

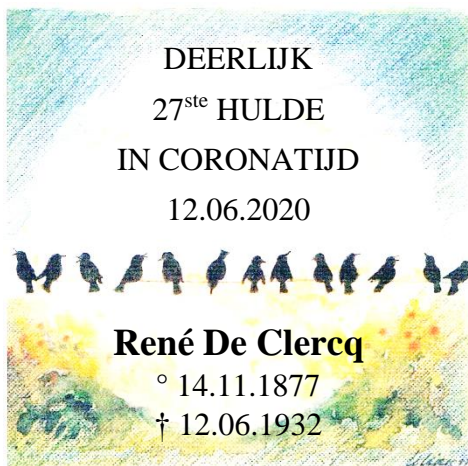
Een engelbewaker maakte het rapport over aan Onshere. Die weet anders al wel alles van altijd, maar hij kan toch niet aan alles terzelfdertijd denken, bij mijn weten toch niet. Zo las hij dan De Clercq's rapport. Nog geen zier veranderd, dacht hij en streek zijn baard glad. Straks laat ik hem wel binnen.

Antoon Flo

12 juni

De jaarlijkse herdenking van het overlijden van René De Clercq op 12 juni 1932 gebeurde corona-proof. Ieder kon die dag op eigen tempo een groet brengen en naar wens een boeketje (veld)bloemen neerleggen aan het graf van de Deerlijkse volksdichter. Het gedicht "Ik zie u gern" was er te lezen en men kon er een poos vertoeven en luisteren naar de vele René De Clercq gerelateerde muziek. Vanuit een mandje werd een herdenkingskaartje aangeboden.

HET LAND LIGT STIL

Het land ligt stil en de stroom
 er waait noch wolk noch boom
 de lucht is blauwe pracht
 de dag komt zoo bij als de nacht

Nooit zag ik mijn ziel zoo vroom
 er waait noch wolk noch boom
 en rustig drijft door het riet
 mijn helder en schoon verdriet

René De Clercq

Organisatie Ic Dien Deerlijk i.s.m. het René De Clercqgenootschap

In memoriam Willy Kuijpers 1 januari 1937 - 17 november 2020

We zullen Willy Kuijpers en zijn menselijke warmte missen in Deerlijk en in Vlaanderen.

Willy Kuijpers hield van de Vlaamse dichter René De Clercq en van zijn gedichten.

Op 12 juni 1996 waren we verheugd hem te mogen verwelkomen als spreker op de jaarlijkse herdenking aan het graf van René De Clercq aan de Sint-Columbakerk te Deerlijk.

Bijna jaarlijks stuurde Willy Kuijpers ons een deugddoende brief die voorgelezen werd op de vergadering van ons René De Clercq-genootschap. Een positieve boodschap van steun, met een pluim voor onze jaarlijkse Nieuwsbrief en de inzet van de vrijwilligers om het René De Clercqmuseum open te houden en om onze poging

René De Clercq, zijn leven en werk in de belangstelling te houden.

Het René De Clercqgenootschap bedankt Willy Kuijpers voor zijn warme steun.

Onze oprechte deelneming aan de familie.

In memoriam Armand Storms 10 september 1936 - 24 december 2020

Armand en zijn echtgenote May Claerhout (+2016) waren meer dan beschermend lid van ons genootschap. We konden altijd beroep op hen doen.

May hielp mee aan het realiseren van de replica's van het grafmonument van René De Clercq.

Armand, dirigent en begenadigd muzikant, speelde vele jaren basklarinet in het gelegenhidsorkest op onze jaarlijkse Vlaamse Zangavond. Hij kwam graag naar Deerlijk en overnachtte de laatste jaren bij Jan en Mieke om 's anderendaags huiswaarts te keren.

Onze oprechte deelneming aan de familie.

In memoriam Jos Verhulst 19 oktober 1930 - 30 december 2020

Op oudejaarsdag vernamen we het overlijden van Jos Verhulst. In Het Nieuwsblad van donderdag 31 december 2020 lazen we: Jos Verhulst, vader van Gert Verhulst, is op 90-jarige leeftijd overleden. Het ging al een tijdje slecht met zijn gezondheid. In december werd hij opgenomen in het ziekenhuis met corona. "Het ziet er niet goed uit", klonk het toen. Maar onlangs nog kwam er in onze krant dan toch goed nieuws: "Hij is erdoor gesparteld" zei Gert. "Maar hij ligt nog in het ziekenhuis om aan te sterken. Het is een wonder dat hij corona heeft verslagen. Hij is negentig en heeft zwakke longen."

Woensdagavond kwam dan het nieuws dat Jos het toch niet gehaald had. "Slaap zacht, vader" schreef Gert op Instagram. (jdg)

Als het geboortehuis van René De Clercq een van de weinige schrijvershuizen is dat kan pronken met de authentieke werkkamer van de dichter, dan hebben wij dat vooral te danken aan de erfgenamen van Ria Vervoort, de levensgezellin van René in Amsterdam. Na haar dood schonk de familie de werkkamer van René die Ria bewaard had als een relikwie en haar vleugelpiano aan het René De Clercqmuseum. De piano waarop René heel wat eigen werk heeft getoetst.

Ria's nichtje Ria Vandenberg (+2014) en haar echtgenoot Jos Verhulst waren hierbij een bijzondere schakel.

Vanaf 1992, na die voor ons zo waardevolle schenking, bleven wij altijd de welgekomen vrienden uit Deerlijk. In 2011 waren Jos en Ria te gast op onze Vlaamse Zangavond waar een pianist op de authentieke piano van Ria Vervoort en René speelde. Op de foto zien we Ria Vandenberg met de rode roos, terwijl Mieke Jos liefdevol verwelkomt.

Sedert de seizoensopening van het museum op Erfgoeddag 2015 prijkt in de werkkamer van René De Clercq de Friese staartklok van René en Ria Vervoort. Deze werd ooit door Ria zelf geschonken aan Flor en Fritske, vrienden van Jos en Ria. Bij de verhuis naar hun appartement kon de klok niet mee en hebben ze deze aan ons museum geschonken.

Jos, Flor en Fritske brachten datzelfde jaar een bezoek aan het museum waar ze in de werkkamer van René De Clercq hun Friese staartklok konden bewonderen.

*Jos met zijn vrienden Flor en Fritske na het bezoek aan het museum.
Een gezellige babbel ten huize van Jan en Mieke met Antoon Flo.*

Onze oprechte deelneming aan de familie.

Deerlijk gaat digitaal

ADNV 9.11.2012 RDC	10/01/2020 7:05	Bestandsmap
Affiche RDC	10/01/2020 7:05	Bestandsmap
Antwerpen Bormshuis voordracht ...	10/01/2020 7:05	Bestandsmap
ANZ platen	10/01/2020 7:06	Bestandsmap
ANZ scans RDC	10/01/2020 7:06	Bestandsmap
Armand Deknudt scans aquarel	3/10/2020 11:10	Bestandsmap
Bezoek ijzertoren 19.02.2008	10/01/2020 7:14	Bestandsmap
Boek	10/01/2020 9:25	Bestandsmap
Boek nieuwe aanwinsten 2010	10/01/2020 9:26	Bestandsmap
Boeken RDC -HV 7.05.2020	7/05/2020 13:57	Bestandsmap

Inderdaad, ook binnen het RDC-genootschap is de kaart getrokken van het digitaliseringsproces. Als genootschap kunnen we niet achterblijven in deze digitale wereld. Willen we René De Clercq levend houden in 2021, maar ook in 2050, moeten we mee.

Wij kunnen dit echter niet alleen. Wij hebben hiervoor dan ook contact genomen met het ADVN Antwerpen, Heemkring Dorp en Toren, Erfgoed Zuidwest en uiteraard de gemeente Deerlijk. Na een eerste vergadering werd vlug vastgesteld dat alle betrokkenen het initiatief genegen waren.

In juni 2021 zal het 30 jaar geleden zijn dat het museum werd geopend. In meer dan 30 jaar is het archief in volume verhonderdvoudigd. Dagelijks komen er boeken en andere archiefstukken bij. Zij, die het museum reeds bezochten, weten dat de ruimte beperkt is. Vermoedelijk geen 0,1% van het René De Clercqarchief wordt er getoond.

U, lezers en geïnteresseerden, hebben recht op 100% toegankelijkheid. De samenwerking met het ADVN in deze is belangrijk omdat het archief van wijlen Pieter Vis en Elza De Clercq zich daar bevindt. Alles zal samengebracht worden op één platform. Voor ons, voor u en voor het ADVN een win/win situatie. De digitale ondersteuning wordt voorzien door de gemeente. Sinds begin 2020 wordt er volop gescand en gesorteerd. Reeds meer dan 15.000 items zijn verwerkt en worden in het archiefplatform "omeka" ingebracht.

Het is de bedoeling om binnen afzienbare tijd de bezoeker met een vingertik op een scherm te laten dwalen en verdwalen door de geschiedenis, de partituren, foto's en (liefdes)brieven van René De Clercq en niet enkel die van onze eigen collectie maar ook deze die zich in Antwerpen en elders bevinden.

Dat digitalisering mogelijkheden biedt moet niet worden uitlegd. De uiteindelijke bedoeling is om dit platform ook toegankelijk te maken via het reeds bestaande aanraakscherm in de kerk, waarom ook niet in de bib en in het cultureel centrum? Ware het niet mooi als u morgen in het museum, de bib of de kerk bent, naast over René De Clercq iets meer kan ontdekken over het retabel, de geschiedenis van de kerk, het museum, Hugo Verriest, Pieter Jan Renier, Luuk Gruwez, de kunstwerken van Cantré of het lege reclamebord? Of wilt u weten welke wandelingen er allemaal door ons landelijk dorp lopen? Dit alles door op een scherm te tikken! Ook een directe link met onze reeds zeer uitgebreide website hoort tot de mogelijkheden. Zo kan u thuis kennis maken met de kunstschat van Deerlijk. In het museum zal u de mogelijkheid hebben om tijdens uw bezoek meer informatie op te vragen over de boeken, tijdschriften enz. die tentoongesteld zijn en veel meer. Onze medewerkers zullen u hierin natuurlijk graag begeleiden.

Dit project is natuurlijk nooit klaar. Duizenden scans moeten gemaakt en verwerkt worden en het archief blijft groeien. Wij zijn dan ook op zoek naar geïnteresseerden die willen helpen. Beschikt u over een scanner en of computer, dan kan u ons helpen. Zoals het in coronatijden ingeburgerd is geraakt, kan u van thuis uit meewerken aan dit project, 's morgens vroeg of 's avonds laat, wanneer het u past en zoveel u zelf wil. Ook kan u ons helpen door het melden van private verzamelingen die betrekking hebben op onze gemeente. Bezit u een mooi schilderij of foto van René De Clercq, Hugo Verriest e.a. en laat u ons toe dit op te nemen in de rubriek portretten, laat het ons weten.

Samen kunnen we bouwen aan één groot platform van digitale informatie dat voor iedereen toegankelijk is.

Wij zijn ervan overtuigd dat op deze manier nog meer mensen de weg zullen vinden naar het museum en Deerlijk in het algemeen. Genootschap, heemkring en gemeente beschikken over een zeer uitgebreid archief met pareltjes, het is tijd om deze naar de oppervlakte te brengen. Deerlijk gaat digitaal, samen met u en uw hulp.

‘Mijn losse daad en losse tong bedierven alles’

De vrijersperikelen van René De Clercq

In de lente werd ik opgebeld door een antiquair uit Utrecht. Wij konden als geprefereerde kopers een lot brieven en documenten van René De Clercq uit de nalatenschap van Pieter Vis kopen. Dit lot bevat o.m. 39 liefdesbrieven tussen René en zijn verloofde Marie Delmotte geschreven tussen 21 januari 1902 en 27 augustus 1903. Deze correspondentie schept ons een klaarder beeld op de relatie tussen de student-‘losbol’ René en Marie, die traditioneel beschermd opgevoed werd op het Vlaamse platteland. Wij vullen ons discours ook nog aan met gegevens uit een interview uit 1967 van dr. Koen Hulpiau met Alice, een jongere zus van Marie (en De Clercqs tweede vrouw) en met De Clercqs dochters Elza en Marva.

Volgens deze laatste kadert de allereerste ontmoeting tussen René en Marie in een gevecht tussen een jongens- en een meisjesbende waarvan Marie de ‘chef van de bende’ zou zijn geweest. René zou toen al onder de indruk geweest zijn van haar grote, flinke en rijzige gestalte en van het feit dat ze in deze confrontatie zowat zijn evenknie was geweest. Volgens Marva De Clercq ging het muziek van Deerlijk¹ (rond de eeuwwisseling?) met de char à banc naar Tiegem en passeerde daarbij ‘t Smiske in Ingoogem (vader Eligius Delmotte had 8 kinderen waarvan 7 dochters) waar Marie juist de vensters aan het wassen was... Vanop de wagen werd geroepen ‘Oh, wat een schoon meisje!’ René zou dan later individueel zijn teruggekeerd. Toen hij er aankwam was er juist een regenvlaag wat hem de kans bood bij de Delmottes te gaan schuilen... Daarmee was het eerste eigenlijke contact met Marie gelegd².

Hoe De Clercq in die dagen, ver van huis in het vrijgevochten Gent, de liefde beleefde, schrijft hijzelf misschien wat overenthousiast in een brief aan zijn ‘kotgenoot’ Jules Mees³:

‘Ik houd mij met geen wyven bezig, ook word ik vet als een otter. Die van Dess... (nu wonen zy op Ledeberg) heb ik zaterdag laten verstaan dat ik een ander liefheb, en dat het met haar uit is. De lange van O (Jacob schrijft Olsene) zal ik ook maar haar pak geven. Die van Ingoyghem (Jacob schrijft: zijn eerste vrouw, Marie dus) heb ik een leelyk affront gebakken. Ze was met haar familie te mynent geweest, en ik en myn zusters waren uitgenoodigd om hen na myn examen een bezoek te brengen. Een ernstig verkeer te weeg. Ik beloofde ‘t, maar daags voor myn examen was het verkiezing op myn dorp. De vader van myne ‘einzige’ (Valentine Ottevaere alias Tineke van Heule) stelt zich als kath. Liberaal voor, wordt met heel zijn lyst gekozen! Ik die van de party ben, kryg in een hevige discussie een pint en een wond in myn hand, laat die verbinden, en ga in een hevige opgewondenheid met den gekozene arm en (sic) arm op zwier tot 3 uur ‘s nachts. Ik zeg hem dat ik zyn dochter bemin, en hij heeft er nogal plezier in. ‘s Anderendaags doe ik zat myn examen en geluk. Het examen wordt tehuis gevierd, die ‘einzige’ was er niet, haar vader wel. Nu, daar waren nog andere meisjes die op mij verliefd waren en waarvoor ik niets over heb. Bly en uitgelaten als ik ben, dans spring en kus ik, weg en weer, zoodat hy maar een flauw denkbeeld moest hebben van myn liefde. ‘s Anderdaags: dacht ik dat alles verbruid was, en was van plan ‘s Zondags maar naar Ingoyghem te gaan. Doch als wy gereed stonden om te vertrekken komt Papa om my, om samen een toertje te doen. Ik, ga mee en laat de heele familie van Ingoyghem in den brand. Sedert ben ik er niet meer geweest!

Ook heb ik het by die ‘einzige’ niet verder gebracht! Maar gisteren heb ik aan haar vader een brief geschreven om hem alles te zeggen en oorlof te vragen om een ernstig verkeer. Ik zal u schryven hoe dit zaakje afloopt.

Voor acht dagen ben ik met een paar studenten uit de nyverheidsschool 3 dagen lang: op de buiten, Nazareth – Gavere – Eecke – Semmersake, op den zwier geweest!⁴ Of we plezier hadden!

Te Semmersake hebben we na veel moeite logement gekregen in een boerenherbergje. Recht daarover woonde het lief van een der beide, de dochter, van een ryke weduwe (landbouwster steenbakster) die slechts een zuster heeft. ‘s Morgens zyn we daar geweest, de moeder, was gelukkig niet thuis. We hebben er gelachen en de beest geschoren by zoo ver dat de minnaar meer dan een beetje in de achtting van zyn geliefde moet gedaald zyn. Toen wy heengingen vroeg my de oudste met droef glanzende oogen : Hoe is uw naam, mynheer? René, zei ik. De myne is Isalie, liet ze er kort op vallen, en daar ik my schier niet kon

inhouden van lachen, werd haar oog vochtig. Wat zegt ge van die verklaring? Afgeboemmeld zijn we thuis gekomen.

Blijkbaar is in de periode januari 1900 tot mei 1902 de relatie tussen René en Marie hechter en exclusiever geworden. Toch waren de verschillen tussen beide en hun beider achtergronden en leefwereld nog te groot. Dit kwam tot uiting in een incident dat zich ergens in de lente van 1902 heeft afgespeeld: naar aanleiding van een bepaald conflict, incident of spanningsveld in Deerlijk, heeft De Clercq op een nacht, in beschonken toestand, volgens Elza en Marva, een onderpastoor of, volgens Gilbert Depamelaere (p 44), de pastoor van Deerlijk zelfs uitgescholden in het Latijn. Volgens Elza en Marva 'kregen ze hem niet binnen'. Voor het dorp en meer bepaald voor zijn kwezelachtige zusters Marie en Anna was dit 'heiligschennis'. Vooral zijn zus Marie 'was bijna dood en gebroken'. Via de geruchtenmolen was het nieuws ook snel in Ingooigem bekend. Het incident en de reactie van zijn zusters illustreren het toenemende antiklerikalisme van De Clercq. Volgens Elza zei hij over beide zusters: 'ze hebben het allemaal opgebeden... Ze hebben genoeg voor mij gebeden dat ik het niet (meer) nodig heb'. Uiteindelijk heeft een bezitter uit Harelbeke, een zekere Hacq, de plooiën kunnen gladstrijken. Tussen René en Marie is er nu wind- en radiostilte. In volgende, veelzeggende brief probeert René de relatie toch nog te redden.

Deerlijk voorlaatste mei 1902

Aan mejuffer Marie Delmotte

Goede vriendin,

Ik moet u spreken en ik kan niet de hevigste ontroering heft mij op om mij schielijk weer neer te duwen en het kalme woord dat ik u zeggen wou, blijft ongevonden.

En helaas! De schaamte voor 't bedrevene kwaad is niet de geweldigste mijner gewaarwordingen. De bewustheid zelve mijner nameloze schuldigheid wordt een oorzaak van wel-staan met mijn eigen en afbreuk met anderen. 't Getal mijner vijanden groeit ontzettend aan, het laat mij onverschillig. Ik zou er niet in vinden indien mijn beste vrienden mij afvielen. Ik ken mijn hart niet meer.

Een harde strijd heb ik aangegaan, ik denk een schone strijd voor 't goed van mijn volk. Wie weet of er iets van blijven zal, anders dan misnoegdheid en verbittering? Ik ben niet rijk en ik kan niet kruipen. Mijn naam gaat zijn gang, doch ik blijf zitten met ledige handen en ledig gemoed. Wat scheelt me een kleine roem bij kleine mensen? Wat niet groot is, heeft geen waarde. En toch, kan ik, mag ik nog tot het oude terugkeren? Zal het oude de grote ijdelte invullen van het nieuwe leven.

O, nu eerst voel ik al de zwaarte der vrijheid die drukt op mijn trotse wezen!

Ik heb de hemel gevluht en tweemaal gaat hij niet open... Vroeger was ik gelukkig, rechtdoor en gans gelukkig. Aan uw zijde droomde ik zorgeloos, blijde door 't zonnig eerste jaar der zegenvolle liefde. Ik leefde in u en wilde voor u leven. Schone toekomst, ik hield u in handen! Waren we alsdan verenigd geweest, het kleinste hoekje der wereld was voor ons nog steeds een Paradijs.

Sinds, de harten zijn verouderd. Gij zijt bang geworden van mij, de ononderworpene, onvaste wildebeest van een jongen. Mijn losse daad en losse tong bedierven alles. Ons gevoel, onze gedachten bleven niet één. Mijn wezen werd u vreemd en gij deedt geen geweld om mij nader te brengen. Geen teder woord, geen zoete blik, geen van die duizenden voorkomentheden waarmee de ware liefde troost, slaat en geneest, berispt en vergeeft en zalig maakt! En ja! Spijts al uw gaven die mijn hart veroverd hielden, als schoonheid, deugd, verstand, goedheid, trouw, spijs al mijn buitensporige losbandigheid, die mij het uwe heeft doen verliezen, die durf ik u verwijten, Marie, dat gij in liefde de flauwste zijt geweest en dat gij mij hulpeloos hebt overgelaten aan twijfel en moedeloosheid.

Gij hebt mij bemind, ja, als men liefde zonder hartstocht liefde mag heten. Maar hoelang heeft die liefde geduurd?

Ik heb veel misdaan, Marie, doch nooit uit erg en de eerste tederheid is nooit van mij geweken. Gij hebt mij nooit misdaan, doch ook nooit zeer lief gehad.

Hoe dikwijls dorst ik 't uwent niet komen omdat ik (op) voorhand wist dat ik zou terugkeren met nieuwe verwoesting in de ziel! En dan liep ik als een wilde de wereld in! Ik zocht vergoeding in eer

en faam, vrijheid, kunst, lust en vermaak doch de hoogste glorie, mij geworden, was me niet zo zoet als de geringste blij van uw eerste, uw zoete liefde.

En nu... ik kom nogmaals tot inkeer. Ik wil beminnen, ik wil gelukkig zijn. Want die bemint alleen maakt andere mensen gelukkig. Ik wil beminnen met al de vurigheid, al de verkleefdheid, al de kinderlijke eenvoud van een gevoelig hart.

Marie, onze wegen lopen verscheen maar ze liggen zover niet van elkander dat ik opnieuw dat ik ze niet meer zie. Ik hoop dat ze nog wel zullen ineenlopen. Gij zijt volkomen vrij, ik ontsla u van 't gegeven woord en zal er mij voortaan niet meer op beroepen om u mijn liefde op te dringen.

Ik sta voor u als voor iemand die ik ken, waardeer, eerbiedig en liefheb maar die nooit met mij in nauwere betrekking is gekomen. Ik sta voor u en bied u mijn hart en hand aan.

Wilt gij? Zo wil ik het gans, wil het geheel en maak me niet ellendiger door halfheid en schijn. Wilt gij? Ik verander van levenswijze, toom mijn wild-zijn en laat elkendeen met vrede. Alle kleine strijd geef ik op, alle persoonlijke twisten laat ik varen, alle politiekeerij zend ik naar de duivel en leef slechts voor uw en mijn geluk. Mijn volk zal ik geven enkel en alleen wat edel en groot is in mij: mijn kunst. Nog staan alle deuren open. Nog wachten me weelde in rust en roem in arbeid. Wilt gij?

Wilt gij niet? Dan komt het ergste over mij. Ik voer tot het einde de ongelijke strijd van Duimke tegen de Reus. Ik wil boven of onder en zwicht niets noch niemand, allermintst mijzelf. Nog zes maanden en ik verlaat dit nestje van mijn dorp voor goed. Mijn geweldgedachten zijn uitgesproken, ons blad⁵ houdt op te bestaan, of neemt een kalmere, zuiver letterkundige richting aan en zonder lafheid kan ik buiten het strijdgewoel blijven, los en alleen met u! De grootheid van de vrouw verhoogt die van de man!

Marie, laat het verleden verleden en het dode dood. Overweeg in ernst wat ik u openhartig zeg en antwoord mij met overtuigd en vrij gemoed.

Dinsdag namiddag kom ik vernemen naar degelijk bescheid.

Mijn innigste overtuiging blijft dat ons geluk bijeen moet liggen.

Marie, wees me indachtig en raadpleeg slechts uw eigen goed hart.

Uw zeer verkleefde

René De Clercq

Hun relatie is inderdaad gered en René heeft zich zo goed en zo kwaad het ging aan zijn woord gehouden. Midden oktober 1902 is hij in Nijvel waar hij 'professeur de langues modernes' wordt aan het collège communal. Onmiddellijk na hun huwelijk dd. 25 augustus 1903 betrekken de pas-gehuwden hun huisje in de rue Bléval nr. 5.

Joost Vandommele

---

¹ Het gaat hier om fanfare Sint-Cecilia die in de herberg van de De Clercqs repeteerde.

² De Clercq beschrijft dit naar verluidt vrij accuraat in zijn autobiografie 'Harmen Riels' pp. 39-47.

³ Jules Mees ((Hingene 26 september 1876 - Jette 27 juni 1937) studeerde geschiedenis en was op dat moment kotgenoot van De Clercq bij slager Vlerick op de Kalvermarkt nr. 6 te Gent. De brief dateert van 20 januari 1900 en is gericht aan Mees die zich op dat moment in Athene bevindt (Archief Antoon Jacob ADVN D12804(4/12) 5.2/78)

⁴ Misschien gaat het hier over wat Karel Van de Woestijne zich van René herinnerde: En kort daarop klonk zijn eigen wezen, rythmisch-vrank en van zeer persoonlijk-tonende plastiek, uit in de Ambachtsliederen, waar reeds door woelde het sociale medelijden, van dezen zoon uit zeer nederige ouders, wiens drang naar, haast fysieke, actie hem tot een partijganger der christene democraten had gemaakt: *De Zwingel* en uitdrukkelijker *Dorscherslied*. Leidt er niet uit af dat Clercq er een bewust omwentelaar, laat staan een bedreven politicus, of zelfs maar overtuigd partijman om geworden was: er huisde alleen in hem, naast vele andere gevoelens, dat zijner getemde en weinig verduilde nederigheid, en hij was te gezond om ze willig te dragen, al dacht hij er nochtans niet bewust aan ze af te schudden... Wat hem trouwens te dien tijde meer bezig hield dan vlijtig sociaal propagandeeren, hetgeen hij dan ook hoofdzakelijk deed vanwege de lange ritten in jolig gezelschap van 't eene dorp naar 't andere, waar het uitflappen van geestdriftige redevoeringen vooral veel opgewondenheid en dorst tot gevolg had, — wat toen hoofdzakelijk de kommer zijner dagen was: vrijen. Want hij was zeer verliefd, al gebeurde het hem, naar den aard der minnaars, het tegendeel te beweren; en het bracht weêr een nieuwen toon in zijne poëzie: *het avondt uit al de wolken*.

⁵ Wat hier bedoeld wordt, is *Jong Vlaanderen* dat De Clercq van januari 1900 tot juli 1902 samen met Alfons Sevens uitgaf. De laatste vijf maandafleveringen van jaargang 1902 werden vervangen door een boek.

1920: De Clercqs genese tot componist en de affaire Duvosel

We wezen vorig jaar al op De Clercqs toenemende belangstelling voor het Duitse romantische lied genre Schubert en Schumann. De opera's van Mozart boeien hem eveneens: 'Vanavond ben ik weer bezig geweest in *Figaro* en *Don Juan*'. (brief René aan Ria van 16 januari 1919)

In december 1919 onderneemt hij al pogingen om eigen verzen op muziek te zetten, voorlopig zonder veel succes: 'Deze morgen, ondanks al mijn werk drong zich weer muziek aan me op: tonen voor *Als ik zal gestorven zijn*'. Het kritische oordeel van Ria is voor hem van belang: 'Als het ditmaal weer mislukt is, beloof ik tegen de heilige muziek niet meer te zondigen.' (brief René aan Ria van 4 december 1919)

Een maand later heeft hij al een half dozijn composities afgewerkt. Hij is, zoals steeds, zeer geestdriftig: 'De liederen gaan zoo'n gang, dat de vrienden verbaasd staan. Zoo vrij, zoo los, zoo hoog...' Ze zijn hem dus een welkom middel om zich creatief uit te leven en geven hem een gevoel van vrijheid.

Zijn geestdrift maakt hem overmoedig: 'Ik voel alles na Schubert en Schumann als schoonen overgang..., en ik wil weer verder - verder!' Hij blijft nochtans worstelen met de techniek: 'Ik weet de rhythmus kan beter, de melodie ook... alles... maar ik kan niet.' (citaten uit brief René aan Ria van 2 januari 1920)

Hij gaat met zijn liederen naar Agnes De Lange, die hem in oorlogstijd met het romantische liedrepertorium vertrouwd heeft gemaakt. Via Daan of Daniël De Lange (Rotterdam 11 juli 1841 - Point Loma, Californië 31 januari 1918), een welstellende zakenman, geïnteresseerd in het Nederlandse volkslied en in de herontdekking van de barokmuziek, en mevrouw Agnes De Lange ('eerste zangeres' in de Berlijnse opera), leerde De Clercq toen immers de 'grote muziek' van Mozart, Händel en de Duitse romantici Schubert en Schumann kennen.

Nu vindt hij er geen afkeuring, maar ook geen aanmoediging en het tekort aan technisch kunnen wordt hem stilaan een torment: 'Hierbij het lied mijner Sehnsucht. Het moet vol sterk verlangen gloeien. Ik kon den rhythmus die tevens moet sleepen en meesleepen, moeilijk noteeren.' En toch kan hij de muziek niet loslaten: 'Het is of ik met woorden niet genoeg zeggen kan.' (brieven van René aan Ria van 2, 3 en 5 maart 1920) René is nu erg aan wisselende stemmingen onderhevig: nu eens overmoedig, dan weer pijnlijk bewust van zijn tekorten.

Op 8 maart schrijft hij aan Ria weer een enthousiaste brief: 'Ik word gek of een groot liederencomponist. De muziek laat me nog [sic] rust noch duur. Rhythmus, toon, eigen kleur, alles komt. Vanwaar? Ik weet het niet... Het is het wonder. Ik heb geen kennis, deed geen studie, en hoor duidelijk de violen om me heen ruischen. Want veel liederen hoor ik voor orkest.' (brief René aan Ria van 8 maart 1920)

René beslist harmonie te studeren om zelf de begeleidingen bij zijn liederen te kunnen schrijven en heeft een lijst van elf liederen die hij reeds toonzette. De eerste tijd komt van harmoniestudie echter niet veel terecht. Het is een periode van intens werk voor de kunsthandel. (zie *Nieuwsbrief 2020*)

Hij leert evenwel een paar liederen van Franz Liszt, die hij door Ria leerde kennen, woont concerten bij en blijft intussen bezeten door de compositiedrang. (brief René aan Ria van 6 juni 1920) Ria Vervoort drukt er dan ook haar kommer over uit dat hij zijn literair werk verwaarloost door al zijn krachten aan de compositie te besteden. Maar hij kan het niet helpen: 'Laat mij doorzetten terwijl ik kan, terwijl ik moet. Over een jaar kan ik misschien *dat* niet meer.'

Hij begint nu het gemis van een klavier sterk aan te voelen en lijdt nog steeds onder het gebrek aan technische vorming: 'Gisteren heb ik *Het lied van het Vlas* geschreven, dat ik hoor met geweldige massa's, vierstemmig (Kende ik maar de wetten!... helaas! Heel mijn vrije leven lijdt aan die vervloekte banden)... Ik schrijf het u over, zoals 't is, mager, mager!' Hij grijpt zelfs naar zijn vroegere volkse teksten om er melodieën bij te schrijven, veeleer dan naar de Rialiederden: 'En zoo uit zich mijn heimwee naar mijn geboorteland in herscheppenden zang. Ik zie, ik hoor werkelijk heel mijn streek terug!'

Hij denkt er al aan de liederen uit te geven. Het wordt een cyclus *Het Dorp, Dorpsleven, de Leyelanden...* of zoo iets een twintigtal liederen, sluitend met het vlaskoor... Zijn plannen blijven niet tot die ene cyclus beperkt: 'Na de reeks *Dorpsleven*, (heel en al in populaire trant) moet een hogere cyclus komen. (Een twintigtal Rialieder)en... Dat moet mijn beste opus worden. Ook wou ik enkele strijdliederen in 't hart van mijn volk slingeren.' Pas daarna wil hij ermee ophouden: 'Dan is mijn muzikale taak uit... wellicht ook de bron...' (brief René aan Ria van 10 juni 1920)

De technische kant van de compositie en het schrijven van een begeleiding blijven hem een zorg. Hij zoekt daarvoor een oplossing: 'Ik denk er aan om Lieven Duvosel te vragen dat hij mijn volksliederen met me inkijke, er een passende eenvoudige begeleiding bij schrijve.' (brief René aan Ria van 15 juni 1920)

Lieven Duvosel

Duvosel (Gent 14 december 1877 - Gent 20 april 1956) had in Parijs de toondichtkunst geleerd. In 1908 was hij naar Gent teruggekeerd en had er zich geëngageerd voor het *Willemsfonds*. Hij componeerde toen ook *De Mars der Liberalen*. Tijdens de oorlog trad hij toe tot de *Vlaams Nationale Partij* en leidde hij een door de Duitsers gefinancierd koor. Na de oorlog werd hij afgezet als muzikleraar en vestigde zich in Berlijn waar hij in contact trad met o.m. Richard Strauss.

René wou niettemin oefenen om zo goed en zo onafhankelijk mogelijk te kunnen componeren. Hij heeft het voornemen solfège te leren, 'een klein beetje piano, dat ik een kleine begeleiding zelf, al ware 't maar zeer gebrekkig, kan doorkijken en ook harmonie.' (brief René aan Ria van 22 juni 1920) Hij heeft reeds de *Harmonielehre* van Rudolf Louis en Ludwig Thuille (1861-1907, Oostenrijks componist en muziekpedagoog) gekocht maar ziet zich niet in staat de studie op eigen kracht aan te vatten. (brief René aan Ria van 23 juni 1920)

Op 24 juni stuurt hij de twaalf beste volksliederen naar Lieven Duvosel, die in Berlijn verblijft, opdat die er de begeleiding zou bij schrijven en in de melodie eventuele correcties kan aanbrengen. (brief René aan Ria van 24 juni 1920)

Hier volgt enige correspondentie (overgeschreven brief door Antoon Jacob) tussen De Clercq en Duvosel (archief Jacob ADVN D12804 (1/7)):

*Den Weledele geboren heer Dichter Dr. René de Clercq
Prinsenstraat 8
Bussum
Holland*

Berlijn, 29 Juni 1920

Mijn beste René,

Ik ontving met de uitbundigste vreugde uw schrijven en voornamelijk uwe prachtliederen. Heerlijk, kerel, daar kom ik niet aan, om de eenvoudige reden dat daar niet moet aan verbeterd worden, ze komen uit de natuurlijke bron, de ware kunstenaarsziel. Op twaalf liederen, hoogstens in 't geheel 2 of 3 noten, geen fouten. Toch ge loopt wat buiten de schreef, beste kerel, op gebied van het stemterrein. Het is aardig hoe ik deze liederen meevoel zoals ze daar neergeschreven staan, ook ik zou ze zóó en niet anders kunnen schrijven, het is ook mijn ziel, ge zult tevreden zijn van de begeleiding. Dezen bundel zal Vlaanderens liederenschat zeer verrijken: ik ben er zeer gelukkig om. Indien jij mijne medewerking wilt loonen, zal ik U zeer dankbaar zijn, ik ben nog immer zonder broodgewin, en wordt met den dag armer en armer, toch rijker en rijker als kunstenaar: zoals gij weet verblijven mijne kinderkens te Soest, bij Ortt en van Mierop, ik bid U de vergoeding, welke gij mij daarvoor wilt toekennen, aan mijne lievekens te laten geworden, het zal zeer tegoede komen om in hun onderhoud te voorzien, dank. Innigen dank op voorhand. Beste René, ik zou het anders met hart en ziel uit genegen-

heid voor U gedaan hebben, doch nood dwingt. Trots alle moeilijkheden is mijne gezondheid uitstekend en die van 'n kranige Vlaming. Op rein kunstgebied kom ik voor op de grootste concerten: Berlin, Leipzig, München, Düsseldorf, Keulen, Weimar, Königsberg, Stavanger (Noorwegen) enz. Ook Willem Mengelberg¹ neemt mij op in zijn programma voor toekomend seizoen. De grootse moeilijkheid in dit vernietigd land is een broodgewin te vinden, ik ben er vreemdeling, daar steekt de moeilijkheid. Indien dit in 't kort niet betert, moet ik er aan denken het in Nederland te beproeven. Welhaast ontvangt gij de 4 eerste liederen. Nogmaals hartelijk gelukgewenscht en leve lang Vlaanderen en zijne kinderen!

Uw Lieven Duvosel

Herrn Lieven Duvosel
Schleiermacherstrasse 22 III
Berlin

Bussum, 13 augustus 1920

Mijn beste Lieven,

Hartelijk gelukgewenscht.

De begeleiding der liederen is overheerlijk. De heer De Knop² heeft ze me voorgespeeld; hij ook, Fritz ook, iedereen vindt ze schitterend.

Ja we zullen ons volk een schat geven. Ik heb nu een zestigtal liederen liggen. En ze stromen nog steeds.

Merkwaardig hoe gij de liederen voelt net als ik..

Nu over zaken, en uw toestand. Eerst heb ik verkregen dat iemand u door bemiddeling van Spincemaille³ honderd gulden zou sturen. Hebt gij die reeds ontvangen?

Ik stel u voor. Kom bij mij een maand als gast inwonen. Jammer dat ik ook niet uw vrouw en kinderen kan onderdak brengen. Maar dat vinden we wel.

Gij werkt hier met mij samen aan de liederen, en hebt geen onkosten. Ik betaal u onmiddellijk tweehonderd gulden (voor de eerste 32 liederen. Het is niet veel, maar ik kan niet meer) en nog eens tweehonderd gulden, zoodra er 64 af zijn.

Zoo hebt gij een sommetje bij malkaar 400 fl. Gij staat me daarvoor schriftelijk het eigendoms-recht (uitgaven) af. Voor de opvoeringsrechten doen we zoo: René De Clercq $\frac{3}{4}$ - Lieven Duvosel $\frac{1}{4}$.

Moest de verkoop van de uitgaven goed gaan dan zal ik natuurlijk nooit vergeten dat gij die uitgaven mogelijk gemaakt hebt: dat het ons beider werk is en dat met enkele honderd gulden uw werk niet betaald is.

Als het goed gaat, dat spreekt! In elk geval, na een korte tijd zoudt gij over tweemaal tweehonderd gulden beschikken voor de liederen dus: fl. 400.

Mr. De Koning kan intusschen zien de 300 gulden bijeen te brengen (samen) ware dat al fl. 700.

Misschien zien wij naar een betrekking voor u uit.

Voor mij hebt gij zeker een of twee of meer maanden werk. En het geld voor het honorarium heb ik hier gereed liggen.

Kom nu maar gauw. Gij zijt er hoogst noodig. Wat genoeg zal het zijn om een maand saam te arbeiden. Wat zal ik van u leren. We huren dan een klavier. En er op los! Wanneer komt gij?

¹ Nederlandse dirigent; Utrecht 28 maart 1871 – Zuort Zwitserland 22 maart 1951.

² Dr. Victor De Knop, partner van neurologe Juliane Gabriëls, was een internationaal gerenommeerd gynaecoloog, zenuwen kinderarts. Samen werden ze aanvang 1917 benoemd aan de vernederlandste UGent. Na de oorlog waren ze gevlucht en aangespoeld in het Gooi in de kringen van De Clercq.

³ Jules Spincemaille, Deerlijk 14 december 1882 - Berchem 7 december 1954, was lid van de Raad Van Vlaanderen. Na de Duitse ineenstorting in november 1918 bleef Spincemaille nog enkele maanden te Brussel, waar hij meewerkte aan de publicatie van clandestiene activistische bladen. Daarna week hij uit naar 's-Gravenhage waar hij een werkkring vond als jurist bij een edelmetaalbedrijf. Hij onderhield contacten.

Ring-king zult gij gauw gewijzigd hebben...

Firma Alsbach⁴ wil de liederen uitgeven. Op hun risico. Zij betalen geen honorarium. Maar ik zou iets per verkocht bundel krijgen. 't Bijzondere is dat ze op goede wijze de wereld ingaan.

We kunnen ook deze winter concerten inrichten, met de liederen...

Als gij niet gauw komt zal ik u nog eens met een stortbui van liederen overvallen. Er is werk op den winkel.

Lieven, 't doet me wonder genoeg dat gij zooveel artistieken bijval beleeft. Gij verdient het trouwens in hoogste mate. Want gij kent en kunt.

Ontvangen van Dr René de Clercq,
Prinsenstraat 8, Bussum, de derde betaling
van honderd gulden, voor de bewerking
der tien liederenreeksen, tekst en melodie
van René de Clercq.
Blijf mij nog verschuldigd de som
van honderd gulden -
Bussum 9 October 1920.
Lieven Ouwsel

Ook verheug ik er mij in dat gij zulke grote liefde voelt voor uw volk en uw land: ons Vlaanderen - en in die liefde en uw kunst kracht put om veel zwaarigheden te dragen. Doch de zwaarste dagen zullen nu wel voorbij zijn. Ik zal doen wat ik kan. Wij zullen Haarlem in 't oog houden. Doch kom zelf gauw: dan kunnen we dat alles op het goed punt brengen.

Ik verlang om u de liederen te horen voorspelen, de nieuwe te toonen en vooral om mijn broeder Lieven de hand te drukken en hier in huis te hebben.

Hartelijk

Uw René De Clercq

Prinsenstraat, 8 Bussum

Een document waaruit blijkt dat de betaling in schijven van 4x100 gulden werd voldaan en niet in schijven van 2x200 gulden zoals René in dit schrijven voorstelt.

Schrijf me gauw over alles, of gij akkoord gaat, uw pas, wanneer gij komt enz.

Mijn beste René,

Berlijn, 20 augustus 1920

Neem het mij niet euvel dat ik wat lang wachtte u te antwoorden, ik had de laatste dagen vreeselijk te loopen voor de passen, eindelijk kreeg ik gisteren alles in orde, en kan mijn vrouwken deze morgen afreizen, ik heb haar gezegd u seffens te schrijven, u zult dan wel het noodige doen, is't niet! Dat de brave met haar kinderkens wat voort kan doen. Dezen namiddag ontving ik vanwege dr. Spincemaille 1515 Mk. Waarvoor ik mij een stuk dingen en nog wat nodig zal koopen, want ik heb het verduiveld zeer nodig. Ik zend natuurlijk seffens mijn innigsten dank aan dr. Spincemaille, en in 't bijzonder aan U om de broederlijke genegenheid waarmede ge mij bijstaat. Ik ben hier nog eenige dagen opgehouden en door de onderhandelingen met mijne twee uitgevers Breitkopf & Härtel⁵ en Leuchast. Ook is men aan 't drukken van mijn 'Sanctus' en moet ik hier de proeven verbeteren omdat het sneller zou gaan, daar dr. Wagenaar en zijne uitvoerders er op wachten om het snel te kunnen aanvatten, voor de uitvoering te Utrecht: toch ge kunt er vast op rekenen dat ik de eerste dagen van september in Nederland zal zijn; en u natuurlijk zal verwittigen wanneer ik te Bussum kom arbeiden aan ons beider

⁴ G. Alsbach & Co bracht tussen 1800 en 1940 zo'n 14.000 muziekstukken uit.

⁵ Breitkopf & Härtel is de oudste uitgeverij van klassieke muziek ter wereld. De hoofdvestiging is in Wiesbaden en nevenvestigingen bestaan in Leipzig en Parijs.

geesteswerk en Vlaanderens Kunstschat. Want daar zult ge rotsvast van overtuigd zijn wanneer ik u de liederen zal laten klinken. Onnoodig u te zeggen hoe ik trilde van blijdschap toen ik uw schrijven ontving. We zullen daar hard werken, én heerlijke én kunstige én iets eeuwig voortbrengen. Wees gerust, Alsbach zal 'n goede zaak doen, en wij zullen aan ons volk (ons Vlaanderen) een ongeëvenaarde rijkdom op dat gebied schenken. Zorg dan a.u.b. dat je van af de eerste dagen een klavier tehuis hebt, ook wat muziekpapier met 14 drachten (sic). Nu, wat de conditieën aangaan, hartelijk dank, we kennen elkaar, René, we streden te zamen voor een grootsch doel, voor ons Vlaamsche volk, we zijn beiden dienaars onzer edele kunst, we helpen elkaar. Gij kunt het nu 't best op geldelijk gebied. Weet dat ik u ook immer met gansch mijn hart en ziel wil terzijde staan, en dáár waar ik ook kan u en de uwen helpen, leven we verder voor ons ideaal, voor ons volk! Ons Vlaanderen! Onze heilige goddelijke kunst!

Ik zal dus ons werk ten uwen huize verder zetten en kranig en heerlijk zullen we daar scheppen. Inmiddels kunnen we mogelijks uitzien naar een betrekking voor mij. Ik zegde u reeds dat ik van iets hoorde, toch 't best spreken we daar tezamen over bij u thuis - intusschen blijven vrouw en kinderen te Soest - de zon zal toch wel ne keer door de wolken schijnen hé! Ook kunnen we dezen winter avonden met liederen inrichten en wel zóó wat centjes winnen. Ik hou er ook zeer sterk aan u te bidden aan uwe brave vrouw op het hart te drukken, dat ik nen echte Vlaamsche jongen ben, waarvoor dat ze zich hoegenaamd niet mag stooren. We zijn met het eenvoudigste en minste zeer tevreden.

Nu, nog een woordje over de opvoeringsrechten. Mag ik u bidden dat broederlijk te deelen, René, ja, ja, hé? Spreken we daar niet meer over - - -

Alvoorens te eindigen, nogmaals mijn hartelijken dank, en nog wat geduld en ik ben te Bussum, en dan gaan we er op los he! Dezen tijd dat den armen schipbreukeling, uwen strijdgenoot en innigen kunstbroeder bij u zal in gemeenzame heerlijke Arbeid en kunstvoortbrengst zal voorzeker nimmer uit het geheugen gaan, en de heiligste bladzijden uit onze levensgeschiedenissen zijn.

Mijn genegensten erkentelijken Vlaamschen dank en groet aan u, en je goede vrouw en kinderen. Nog eenige dagen en ik ben daar. Ik zal verwittigen met een kaartje. Broederlijk!

Uw Lieven Duvosel

Denk a.u.b. aan mijn vrouwke en kinderkens, mijne lievelingen! Ge zijt 'n brave kerel, René! Lieven zal u erkentelijk en waardig zijn. Dank!

Op 7 juli had Duvosel dus reeds zes bewerkte liederen teruggestuurd. Een maand later komen ook de zes andere liederen en Duvosel ziet er wat in: 'moesten we op zulke wijze kunnen voordoen [sic], geen volk, welk ook, zou op zoo iets [sic] eigenaardige, kunstige en mooie liederengroep kunnen wijzen [...] Vlaanderen, Groot-Nederland zal tevreden zijn over ons.' (brief Duvosel aan De Clercq van 9 augustus 1920)

Een en ander is kennelijk bedoeld om de dichter gunstig te stemmen. Duvosel vraagt hem dat hij zou pogen hem naar Nederland te laten overkomen. De dichter gaat Mr. De Koning opzoeken, die vast belooft wat te doen en krijgt zelfs geldelijke steun. (brieven René aan Ria van 17 juli, 11 augustus en 17 oktober 1920)

Eind augustus komt mevrouw Duvosel in Soest aan. De Clercq trekt naar Soest met gereed geld (100 gld) om haar uit de eerste nood te helpen: 'Het is [...] mijn grootste vreugd talentvolle vrienden te kunnen bijspringen.' (brief René aan Ria van 28 augustus 1920)

Duvosel kon nog niet onmiddellijk meekomen, maar drukte in een brief van 20 augustus reeds zijn grote voldoening uit over de regeling en de vooruitzichten.

Bij De Clercq is de scheppingsdrang onweerstaanbaar: 'Het is al muziek wat ik hoor. Het ene lied verdringt het andere' schrijft hij op 27 juni 1920 aan Ria. Hij stuurt haar de melodieën geregeld op en vraagt om indrukken en suggesties (brief René aan Ria van 6 juli 1920), want de techniek blijft hem een zware hinderpaal. (brieven René aan Ria van 3 juli 1920, 17 juli 1920 en 26 augustus 1920)

Op 17 oktober 1920 lezen we nog in een brief aan Ria: 'Dat ik dat [piano spelen] niet kan is

de groote struikelsteen, die mij zal beletten op de weg der schoone tonen te stijgen. / Ik moet in het dal blijven en mij beperken tot dicht en proza... Helaas!' Maar dankzij de medewerking van Lieven Duvosel liggen op 2 september reeds drie bundels persklaar. (brief René aan Ria van 2 september 1920)

Midden september is Duvosel uit Berlijn in Soest aangekomen (brief Duvosel aan De Clercq van 15 september 1920) en de 20ste is hij in Bussum waar hij bij De Clercq zal verblijven en met hem samenwerken aan de liederen. Ze gaan dadelijk aan de slag. De Clercq is voldaan: 'Lieven schrijft juist wat ik zou willen.' (brief René aan Ria van 21 september 1920)

Ze sluiten op 24 september een overeenkomst waarin we lezen: 'Op de Liederenreeksen, tekst en melodie van René De Clercq (tien reeksen van zes liederen) schrijft Lieven Duvosel de begeleiding. 'Alle uitgevers-auteursrechten behooren aan ondergetekende: René De Clercq.' Verder wordt bepaald dat De Clercq aan Duvosel vierhonderd gulden betaalt voor het hele werk. Baten uit uitvoeringsrechten worden gelijk verdeeld.

Op grond van die overeenkomst werken de twee vrienden onverpoosd door. Eind oktober zijn een vierde en een vijfde bundel voltooid. Op dat moment liggen de drukproeven voor de uitgave van een eerste bundel reeds ter correctie klaar. (brief René aan Ria van 30 oktober 1920)

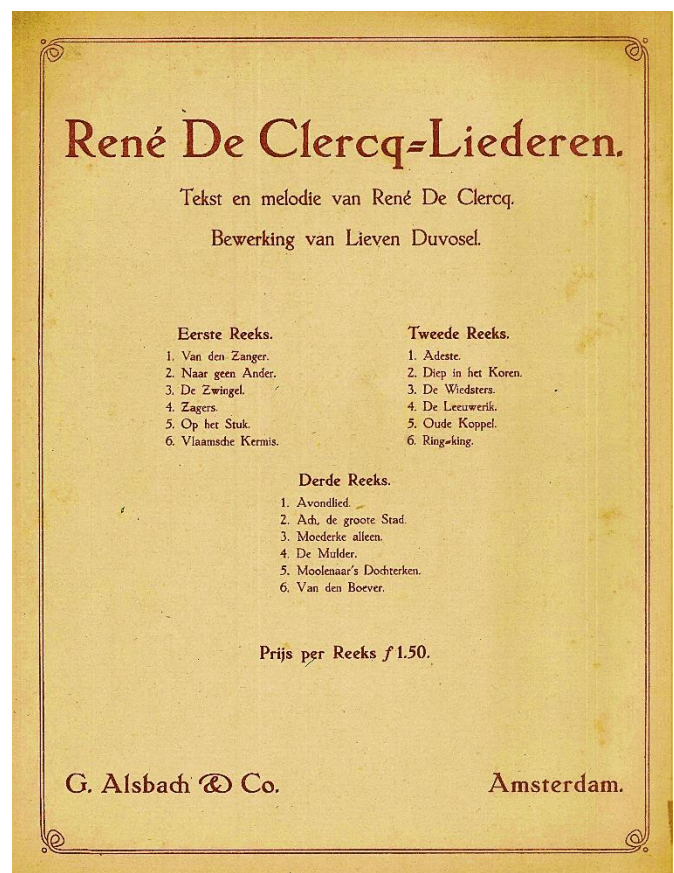
Dadelijk nadat hij in juli de liederen geharmonieerd heeft teruggekregen, is De Clercq met de muzikuitgever G. Alsbach te Amsterdam gaan onderhandelen over de uitgave van zijn eerste bundel. (brieven René aan Ria van 21 juli, 25 augustus en 16 september 1920)

De uitgever wil nu inderdaad de publicatie verzorgen, maar wenst die voorlopig tot slechts één bundel te beperken. (brief René aan Ria van 3 november 1920) De bundel wordt op driehonderd exemplaren in omloop gebracht. (brief Alsbach aan De Clercq aan 6 november 1920) De uitgave verschijnt in december 1920 onder de titel *René De Clercq - liederen*. Het aandeel van elk van de kunstenaars is duidelijk omschreven: 'Tekst en Melodie van René De Clercq. Bewerking van Lieven Duvosel.' De opdracht luidt: 'In liefde wordt dit Vlaamsche werk opgedragen aan gansch het Dietsche Volk.' Op dat moment zijn de relaties tussen De Clercq en Duvosel al lang niet meer zo goed.

Duvosel, die een geschoold musicus is, ziet spoedig gebreken in de melodieën die de dichter op het gevoel af schrijft. Zijn commentaar wordt kritischer. Op 10 oktober 1920 werkt De Clercq aan een melodie voor *Uw schoon verlangen wekt mijn lust*. Duvosel meent dat het meer op een aria dan op een lied lijkt.

De Clercq trekt zelf de conclusie: 'Ik kan me niet genoeg breidelen.' (brief René aan Ria van 10 oktober 1920) Hij houdt er daarom een tijd mee op melodieën te schrijven en probeert 'onder de leiding van [zijn] vriend [...] eenvoudige tweede lijnen te zoeken.' (brief René aan Ria van 18 oktober 1920) Hij schrijft een eerste, eenvoudige pianobegeleiding bij *Troostliedeken*. (brief René aan Ria van 24 oktober 1920) Hij neemt zich voor van nu af aan alle begeleidingen zelf te schrijven. Dit is een element in het groeiende conflict tussen de twee kunstenaars.

De eerste spanningen ontstaan in feite al kort nadat de twee mannen in Bussum zijn beginnen samenwerken. Op 3 oktober 1920 schreef De Clercq aan Ria: 'Naarmate hij [Duvosel] werkt, beeldt hij zich in dat de liederen van hem zijn.' De Clercq geeft toe dat de begeleidingen *meesterlijk* zijn, 'maar geest, opvatting, tekst en melodie zijn niet van hem.'

In een brief van Lieven Duvosel aan Emiel Hullebroeck van 10 september 1929 noemt Duvosel achttien René De Clercq-liederen die uitgegeven werden door Alsbach onder zijn eigen werken; dat zijn de drie eerste.

De dichter vreest echter dat het publiek alle verdienste aan de componist zal toeschrijven. Daarom moet bij de publicatie het aandeel van elk van de makers duidelijk omschreven worden. (brief René aan Ria van 3 oktober 1920) De toondichter gaat ermee akkoord en werkt nauwgezet aan de afwerking van de liederen: 'Zooveel geduld zou ik niet hebben' bekennt De Clercq. (brief René aan Ria van 3 oktober 1920)

Duvosel wijzigt(?) nochtans maar liedavonden. De Clercq leidt in met een voordracht over de liederen en hun ontstaan; Dils(?) zingt en Duvosel begeleidt aan het klavier. De eerste liedbundel, die pas is verschenen, wordt onder het publiek verkocht.

De relatie tussen De Clercq en Duvosel is een paar weken lang goed geweest (brief René aan Ria van 3 oktober 1920). Maar de betwisting rond het aandeel van beide kunstenaars is niet opgelost. Ze groeit plots uit tot een scherp conflict. Duvosel heeft drie liedboekjes meegenomen waarin De Clercq zijn liederen schetst: 'Hij is radeloos omdat hij de liederen niet alleen gemaakt heeft.' Twee dagen later hebben de dichter en de toondichter met elkaar gebroken.

De dochter van de dichter heeft de schetsboekjes teruggehaald, maar de handschriften van achttien reeds voor piano bewerkte liederen heeft Duvosel bij zich gehouden, zodat De Clercq voor de reeksen vier tot zes niet meer over de begeleiding beschikt. (brief René aan Ria van 13 december 1920) Er waren nochtans klare afspraken.

In zijn haast, bij het wegnemen van de handschriften, is Duvosel vergeten ook de ontwerpen voor de begeleidingen, '*gansch klaar of ongeveer*', mee te nemen. De Clercq hoopt daar 12 tot 15 liederen uit [te] distilleren. Hij geeft, te beginnen met de vierde bundel, alles onder eigen naam uit.

Duvosel werkt ondanks het conflict nog tot eind april mee aan een vijftiengigtal concerten. De breuk wordt dan volledig. (brief René aan Ria van 28 april 1920) In augustus 1920 had Duvosel inderdaad via René de nodige verblijfspapieren voor Nederland verkregen.

Van beider samenwerking is ook de volgende anekdote bekend; Duvosel zegt: 'René geef mij twee noten en ik geef u heel de wereld!' Waarop René antwoordt: 'Lieven, mijn twee noten, ge'n krijgt ze niet!' Of ze precies de nagel op de kop is, dan wel een achteraf geconstrueerde mythe om De Clercqs versie te staven, zullen we wel nooit te weten komen... Antoon Jacob waagde in ieder geval nog een poging bij Duvosels VNP-vriend Frans Primo (ADV archief Jacob D12804 (5/14) 5).

Frans Primo (Gent 27 september 1884 - Gent 8 februari 1946) was voor de Eerste Wereldoorlog beambte bij de telegraafdienst en speelde toneel in het amateurgezelschap van Oscar de Gruyter. Primo leunde aan bij het socialisme.

Eind 1914 sloot Primo zich aan bij Gentse groep *Jong-Vlaanderen* en werkte mee aan *De Vlaamsche Post*. Hij behoorde tot de kring van Leo Picard en kwam in conflict met de strekking-Domela. Hij zou zich ook in latere jaren blijven verzetten tegen de radicale *Jong-Vlamingen*.

In juli 1917 was hij, met Edward Joris, afgevaardigde van de minderheidssocialisten op het internationaal Socialistisch Congres te Stockholm. Primo, die lid was van de tweede *Raad van Vlaanderen*, was medestichter van de *Vlaamsch-Nationale Partij* in Gent en redacteur van haar orgaan *de Nieuwe Gazet van Gent*. Ook tijdens zijn activistische tijd animeerde hij een toneelvereniging. Na de oorlog week Primo uit naar Nederland, waar hij omstreeks 1924 in dienst trad van de *Oprechte Haarlemsche Courant*, waarin hij onder meer schreef over August Borms en het activisme.

Haarlem, 12 Aug 1933.

Waarde Jacob,

Ik heb inderdaad destijds 'n brief opgesteld voor Lieven Duvosel, die slechts gedeeltelijk in het Alg. Handelsblad is opgenomen. De copie daarvan is in handen van D.[Duvosel], maar naar hij me verklaart, heeft hij die niet meer in bezit. Duvosel deelt mij mede dat hij je, bij zijn tweede bezoek in

Antwerpen, het noodige over deze kwestie heeft verteld. Wil je nu nog meer hebben? Dan zal ik te Amsterdam in de leggers die ter redactie van het AH berusten, de zaak opzoeken en je sturen wat is verschenen. Schrijf mij a.u.b. dan even 'n kaartje; het is 'n kleine moeite en ik zal het gaarne doen als het je nuttig kan zijn, nog na de mededeelingen van D. Mijne opinie? D. zat in dien tijd, als velen van ons en misschien als De Clercq ook, in financiële moeilijkheden. Wat te beginnen? Toen is René gekomen en die heeft van de vriendschap met D. geprofiteerd om zijn idee door te voeren: Ned. Liederschat saam te stellen en uit te geven. Zakelijk is René de meest praktische van beiden geweest. D. zal hier meer idealist geweest zijn. Ik herinner mij dat D. mij destijds in Haarlem over zijn samenwerking met René is komen spreken en dat hij vol geestdrift was over dat reusachtig werk dat ze samen zouden maken. Hij vertelde mij toen ook dat René hem per week of per maand betaalde voor het behandelen van de teksten en melodieën en de begeleiding. Ik kreeg de indruk dat hij gewoon in 'n soort loondienst genomen was door René en dat in dit geval de werkgever (René) wel eens kon gaan strijken met de roem en de eer van dit ongewone werk van den werknemer Duvosel. Ik waarschuwde hem zelfs voor De Clercq misschien meer intuïtief dan op vaste gronden en ik weet dat Duvosel zich toen nog boos maakte over dit soort wantrouwen. Ik heb helaas gelijk gekregen door de feiten en op verzoek van D. heb ik in 'n polemieek de zaak voor hem opgenomen. D. heeft volle vertrouwen gehad in René. Deze zal wel niet aanvankelijk de bedoeling hebben gehad D. te rouleeren maar de loop der zaak heeft de mogelijkheid geopend en aangezien er geen schriftelijk vastgelegde basis van samenwerking schijnt te hebben bestaan, heeft René uit het geval gehaald wat er commercieel uit gehaald kon worden: hij heeft D. het overeengekomen loon uitbetaald en het door dezen afgeleverd werk beschouwd als zijn eigendom. Moreel is dat niet erg flatteus voor René omdat hij wel weet dat niemand hem op muzikaal gebied zoo knap zal beschouwen dat hij tot het componeeren van zulke liederen in staat is; in zooverre is het ook van De Clercq m.i. heel dom geweest. Als artist moest hij tevens beseffen dat hij met de veeren van 'n ander niet moet willen prijken: 't stond hem trouwens slecht en 't is hem slecht vergaan. Ik meen dat hij naderhand 'n nieuw slachtoffer heeft willen zoeken bij Jef van Hooff (sic)? Summa: René is handig koopman geweest en D. in verhouding tot deze handigheid 'n naïeveling vol idealisme en blind vertrouwen.

Schrijf me wat je wil met het Handelsblad en of je over het geval Duvosel nog meer details wenscht.

Met hartelijke groeten, ook van Mies. In de toekomst beloof ik je dan wat meer spoed. Overlast van werk en vakanties waren oorzaak van de vertraging.

Uw toeg.

Borgerhout
Van Daelstraat 65

14 Augustus 1933

Aan Frans Primo
Oprechte Haarlemsche Courant
HAARLEM

Waarde Primo,

Je verklaring van het geval met de melodieën van René de Clercq klopt met de indruk die ik ervan kreeg uit het memorandum van de Clercq, de briefwisseling en de voorstelling die Duvosel en van Hoof erover geven. Hierom is ze voor mij echter zo waardevol, dat ze een zakelijk oordeel brengt, waar de handelende personen er uiteraard - het zijn dichters - allen subjectief tegenoverstaan.

Bij Duvosel werkt de verontwaardiging nog zo heftig na als op de eerste dag, om welke reden hij een zo eerlijk en ook zo levendig getuige is. Maar, gegeven zijn impulsief temperament en zijn zweven boven de praktische structuur der dingen, is het niet altijd mogelijk hem te brengen tot het punt, of althans hem erbij te houden, waar het op aankomt.

Dezelfde termen, waarin jij het geval ziet - werkgever - werknemer - heb ik tegenover hem gebezigd, zonder dat ik de indruk kreeg dat hij hierin de sleutel zag.

Wat ik nog steeds niet best begrijp, en waarover ik hem, noch bij ons onderhoud, noch in onze briefwisseling, tot een duidelijke uitspraak heb kunnen krijgen, is de vraag: hoe komt het dat hij bij de klavierbewerking niettemin is blijven uitgaan van de door de Clercq neergeschreven melodieën, al is het dan ook dat deze laatsten zozeer werden omgewerkt, dat er van de oorspronkelijke versie nauweliks nog iets overbleef. Maar deze is dan toch geweest het uitgangspunt; een aanloop moet er dan toch wel ingezet hebben?

Een vage bevestiging van de in deze vraag vervatte veronderstelling zit er misschien in wat Duvosel bij ons onderhoud daaromtrent zei: 'Wie heeft er nu al niet eens een melodieuze inval? De eerste de beste van mijn leerlingen schudt de melodieën zo uit zijn mouw als ik hem zeg, schrijf een melodietje!'

Ik ben in musicis een buitenstaander, maar moet hier toch de vraag stellen, wordt de waarde van de Melodie hier niet enigszins onderschat? Jij die in de gelegenheid bent om Duvosel zo dikwijls te zien als je maar wilt, kunt misschien met meer succes dan ik achter de samenhang van de wezenlijke verhoudingen komen?

Gaarne vernam ik dan het antwoord, zo het klaar en duidelijk uitvalt, op dit punt. Geheel deze samenwerking doet abnormaal aan, omdat een niet-musicus hier de musicus musikale 'loopjes' aan de hand doet; het normale zou geweest zijn, dat hij alleen zijn woorden, liefst met kommentaar, leverde; of zijn de musikale uitwerkingen van De Clercq te beschouwen als niet veel meer dan zulkdanige dienstige kommentaar?

Naar mijn mening is het hele geval bovendien een simtoom, hoezeer bij de Clercq de in de Hollandse verhoudingen zich benepen gevoelende activistiese drang hier een uitweg naar bedrijvigheid zocht, een surrogaat voor wat ons de kamp-jaren hadden geboden, het lot van alle Vlaamse kracht die in Holland strandt. Een ander dergelijk simtoom was de stichting van de Derde Raad van Vlaanderen, die eveneens zijn werk en evenmin gelukkig was. Het een, zowel als het ander, zit vast aan de neerdalende lijn van zijn dichter- en strijdersleven, die plotseling, met één ruk, zoals de grote ontwikkelingen altijd bij hem, nog één maal uitstijgt boven alle toonen in dat machtige allermenslikste vers, een kreet uit de diepste diepten, zijn dichterlijk testament, de kamper, dat de laatste uitgaaf van zijn Noodhoorn afsluit, zoals het zijn leven afsluit.

Wil je dan uit de leggers van het Handelsblad de bewuste polemiek maar opdiepen? Uit het bovenstaande wordt misschien het belang er duidelijk van.

Epiloog: De Clercq laat na de 'affaire Duvosel' de toondichtkunst niet vallen, wel integendeel. Hij neemt dit keer Jef Van Hoof bij de hand. We schrijven nu wel al augustus 1921. Wellicht komen we hier volgend jaar nog even op terug.

Samenstelling en annotatie: Joost Vandommele

Wat René De Clercq zo allemaal zelf heeft getoonzet op eigen gedichten vindt u terug op onze website, tabblad *toondichters en partituren* onder de gele ondertitel *René De Clercq als componist*.

De partituren met René De Clercq als componist zijn hier verzameld: **[René De Clercq als componist](#)**.

RENE DE CLERCQ IN HET ENGELS VERTAALD (1910-1920)

Uit de Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Aflevering 1-1968.

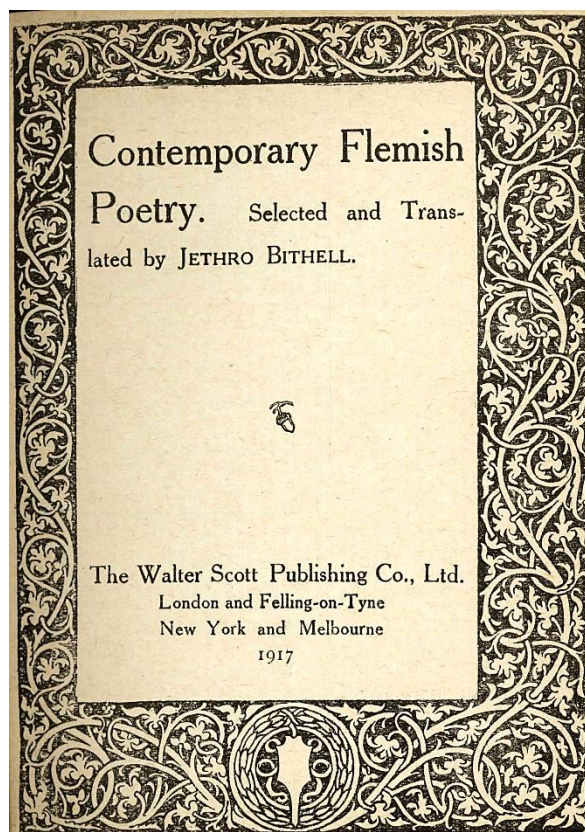
Prof. Dr. Luc Indestege. *De Engelse filoloog Jethro Bithell (1878-1962) als Vertaler van Vlaamse Poëzie.*

Jethro Bithell, geboren in 1878 nabij Wigan (Lancashire) studeert Moderne Talen aan de Victoria University in Manchester. Daar studeert hij af in 1903, met gelukwensen van de jury. In 1906 wordt hij Doctor in de Letteren. Hij schoolt zich bij in München en Kopenhagen en doceert dan in Manchester, later in London en Leeds. Hij overlijdt in Poignton (Devonshire) in 1962.

In 1917 verschijnt van zijn hand *Contemporary Flemish Poetry. Selected and translated by Jethro Bithell.* In een inleiding heeft hij het over de geschiedenis en het wezen van de Vlaamse taal en het Vlaamse volkskarakter, verder over de positie van het Nederlands in het tweetalige België. Daarna brengt hij een bloemlezing uit het werk van 25 Vlaamse dichters. Een persoonlijke keuze zeg maar met zeer verschillende aantallen gedichten van de verschillende dichters, vb. Gezelle (5), Van Langendonck (4), De Clercq (27) en Pol de Mont (45). Aan de Mont had hij zijn introductie in Vlaanderen en bij onze dichters te danken. Verder brengt hij nog liederen en gedichten uit vroeger tijden. Uit het overgrote aantal literaire werken van Bithell noemen we nog *Contemporary Belgian Poetry* (1911) en *Contemporary Belgian Literature* (1915). In zijn studietijd reeds verbleef hij in Antwerpen en leerde er Nederlands – een relatief korte periode waar we verder niets over weten. Later heeft hij jarenlang een briefwisseling onderhouden met een groot aantal buitenlandse schrijvers. Uit nog voorhanden brieven weten we dat hij in maart-april 1911 Vlaamse en Nederlandse dichters aangeschreven heeft, waarbij hij toelating vroeg hun werk te vertalen. Zo zou hij zich eerstens tot Hélène Swarth en Pol de Mont gericht hebben. Hij vroeg hen ook advies bij een selectie van Vlaamse dichters die hij in zijn bloemlezing wilde opnemen. De Mont geeft hem de namen van een aantal dichters, te beginnen met René De Clercq, van wie Bithell de bundel *Echo's* blijkt te bezitten. René De Clercq, vertelt Pol de Mont hem, heeft sinds het verschijnen van *Echo's* heel wat weg afgelegd en zich vooral ingespannen om ons volk, dat herleeft, en zich zijn eigen aard weer bewust wordt, met liederen te begiftigen. Hij zegt hem verder dat De Clercq vooral de invloed van Gezelle heeft ondergaan maar toch ook een beetje de zijne!

De vraag kan gesteld worden of sommige Vlaamse dichters zich niet terughoudend of zelfs onverschillig hebben betoond t.o.v. de Engelse filoloog en zijn plannen. Bithell vertelt hoe hij kennis had aangeknoopt met René De Clercq, die toen nog studeerde in Gent. Het blijkt echter niet dat De Clercq op brieven van zijn Engelse correspondent zou hebben gereageerd, tenzij ook hier bewijsstukken zijn verloren gegaan. Prof. Indestege schrijft:

"In *Contemporary Flemish Poetry*, p LVI schrijft Bithell: 'I met him (De Clercq) when he was a student at Ghent fifteen years ago...' (1902) Mej. Elza De Clercq, dochter van de dichter, deelde ons (prof. Indestege) op 29 april 1968 als antwoord op een tot haar gericht verzoek, bereidwillig mede dat zij haar vader nooit over een Engelse vertaling van enige zijner gedichten heeft horen spreken, en de naam Bithell evengoed als het bestaan van 'Contemporary Flemish Poetry' haar onbekend zijn."

De uitgave van Bithells Anthology uit 1917.

Bithell heeft zeer waarschijnlijk over De Clercq nalatigheid geklaagd, want de Mont geeft hem de raad nog maar eens te schrijven want "De Clercq is lui maar op den duur antwoordt hij toch!" Bithell koestert dus een grote bewondering voor René De Clercq.

Leer lieve Confrater! - Ik ben blij te vernemen dat gij uw plan niet hebt laten vallen! Ik raad u aan nog eens te schrijven aan de Clercq (leeraar bij het Atheneum te Gent). De Clercq is lui in het schrijven van brieven! Dit heb ik zelf al onderhouden. Maar op den duur antwoordt hij toch.

En is te Londen een nieuwe opera-onderneming tot stand gekomen, met naam? Jouw dat Theater Prinses Zonnehof niet kunnen uitvoeren? De muziek van Gilbert is versuit de mooiste die ooit in Holland en België werd gehoord. Zoude gij het Libretto kunnen vertalen? Of in het gediichte niet gewag gemaakt van Londenaren? Het is eigenlijk door de door Genadeard en Arch. ook wel niet zonder dichtertijde schoonheid. Is Londen een mooi werk? Hardt's Londen om Nave in een kranig werk. Voltrouwen kan ik nog niet. Gij dreeft den niet als zoo veel, nu schakelen in. Veler verdienste Nieuw ondernemen, ook nog van anderen die. Alleen in etc.

Pol de Mont

Leer lieve Confrater! - Ik ben blij te vernemen dat gij uw plan niet hebt laten vallen! Ik raad u aan nog eens te schrijven aan de Clercq (leeraar bij het Atheneum te Gent). De Clercq is lui in het schrijven van brieven! Dit heb ik zelf al onderhouden. Maar op den duur antwoordt hij toch.

Briefkaart van Pol de Mont aan J. Bithell (1917?): "De Clercq is lui maar op den duur antwoordt hij toch."

279
3154615
15, Winscombe Crescent,
Brentham,
Ealing
London W
April 16/11

Dear Sir,
I must thank you very sincerely for your letter, which will be of the greatest possible service to me. I will, within the next few days, write to some of the poets whose addresses you have given, first of all to René de Clercq.

I knew of the translations of your poems in Redem; but not of those in Meyer's Volksbücher. I will get both these books, & quote them

Uit een brief van J Bithell aan Pol de Mont: April 16/[19]11." Waarde Heer, Ik moet U oprecht danken voor Uw brief, die mij van het grootste nut zal zijn. Ik zal in de komende dagen schrijven aan enkele van de dichters wiens adres je [mij] gegeven hebt, eerst en vooral aan René De Clercq."

Laat ons hier meteen Bithell vertalen, uit Contemporary Flemish Poetry p. LVI. (A.F.):

"De krachtigste onder de West-Vlaamse dichters is René De Clercq, hij bezingt vreugde en verdriet van het platteland en al de variërende aanzichten van velden en rivieren die hij zo goed kent. Ik ontmoette hem toen hij student was in Gent, vijftien jaar terug. Hij zag er toen uit als een potige boerenkerel, met ledematen als gemaakt om de dorsvlegel te zwaaien, en met een stevige tred, gemaakt om achter de ploeg te stappen. Wat hij toen was is hij nog steeds, de grote problemen van het moderne vers beroerden hem niet, daarentegen vond hij sterker ronkende ritmes voor oude thema's. Hij is een ietwat luidruchtige bevlogen poëet, trouw aan hart en huis en bovenal aan de katholieke kerk, welks mystieke riten hij viert met een haast heidense directheid en verbeelding. Tijdens de oorlog was hij actief in Nederland als uitgever van een uitgesproken Duitsgezind blad, De Vlaamsche Stem, en voor zijn onvaderlands gedrag werd hij ontslagen door de Belgische regering in Le Havre van zijn baan als leraar aan een middelbare school."

Prof. Indestege gaat aldus verder: toen de bloemlezing tot stand kwam beantwoordde dit beeld van De Clercq niet meer aan de werkelijkheid. De dichter had de genoemde thema's en motieven opgeheven en was overgegaan op politiek geïnspireerde poëzie, waarin zijn talent het sterkst tot

uiting komen zou. Zo was in 1916 *De Noodhoorn* verschenen, maar deze bundel heeft Bithell wel niet in handen gehad. (...) Bithells persoonlijke voorkeur ging uit naar de symbolistische en impressionistische dichters, en wat de oudere literatuur betreft naar de Vlaamse volksliederen. De "eigentijdse" richting in de poëzie is in de *Anthology* vertegenwoordigd door Pol de Mont, Victor de la Montagne, Prosper van Langendonck, René De Clercq, Edmond van Offel en Karel van de Woestijne.

De keuze die Bithell maakte uit het werk van De Clercq blijft in hoofdzaak beperkt tot de bundel *Echo's*, die in 1900 was verschenen. Maar ook een paar stukjes uit *Liederen voor het Volk*, *Uit de Diepten* en *Gedichten* heeft hij opgenomen. Wij geven hier een paar gedichten met hun vertaling door J. Bithell:

Tulpeboom

Op de hoge tulpeboomen
Klaagt de arme bloem haar min;
Haar harteken gaat open
En niemand schouwt erin.
Haar harteken gaat open
Haar harteken gaat dicht;
En niemand ziet zijn vlammen
Dan 't lachend-wreede licht
En niemand ziet zijn vlammen
Hoe rozig ook en rood;
Op hoge tulpenboomen
Klaagt de arme bloem haar dood.

The Tulip Tree

The flower mourns its sweet love's death,
On the tall tulip tree;
Its tender heart wide openeth,
And no one there to see.
Its heart is all desire;
Its heart is burning bright;
And no one sees its fire,
Save the laughing, cruel light.
And no one is here to see
Its flames, so rosy and red;
On the tall tulip tree
The poor flower will soon be dead.

Hemelse Liefde

Hel is de liefde die licht in mij!
Hel is de liefde
Hemelse liefde
Berg nu voor eeuwig de zon in mij –
Hel is de liefde,
Heller dan zij!
Breed is de liefde die bruist in mij!
Breed is de liefde,
Hemelse liefde!
Dood nu de bronnen des levens in mij –
Laat me de liefde
En 'k leef er bij!
Sterk is de liefde die werkt in mij!
Sterk is de liefde,
Hemelse liefde.
Leg nu de last van een wereld op mij –
Sterk is de liefde
Ik draag hem blij

Heavenly Love

Bright is the love alight in me!
Bright is the love,
Heavenly love.
Hide now for ever the sun from me –
Bright is the love,
Brighter than any sun may be!
Deep is the love that wells in me!
Deep is the love,
Heavenly love.
Choke now the springs of life in me –
Leave me the love,
And this my plenteous life shall be.
Strong is the love that stirs in me!
Strong is the love,
Heavenly love.
Lay now the whole world's burden on me –
Strong is the love!
I shall bear the burden joyfully!

Verder mijmeren.

Dit laatste gedicht stemde ons tot verdere bespiegelingen. Verzen als

Berg nu voor eeuwig de zon in mij / Dood nu de bronnen des levens in mij
zijn niet niks, al kan aan de levenslustige De Clercq zelf de latente draagwijdte ontgaan zijn of hij liet die maar zo. Zie wat *Rainer Maria Rilke* (1875-1926), een tijdgenoot van De Clercq, neerschreef, maar die was helemaal geen levenslustige; al woelden, stormden liefde en leven in hem. Hij heeft het over *intransitieve liefde*! Overigens bij leven de grootste Duitstalige dichter:

Doof mijner ogen licht: ik kan u zien
Werp me de oren dicht: ik kan u horen
En zonder voet loop ik naar u toe
En zonder mond kan ik u bezweren.
Breek mij de armen stuk: en met mijn hart
Grijp ik u vast als ware het een hand
Houd mijn hart dicht en mijn brein zal bonzen
En werpt u mijn brein in de vlamengloed
Dan zal ik u toch dragen: op mijn bloed.

Daar is ook *Novalis* (1772-1801), dit is de mijnningenieur Friedrich von Hardenberg. Inspireerden hem de duistere mijnschachten? Die schreef:

Het licht kreeg zijn tijd toegemeten
Maar tijd- en ruimteloos is de heerschappij van de nacht
De oude wereld ging naar zijn einde
Neerwaarts keer ik mij naar de heilige onuitsprekelijke
geheimvolle nacht
Hemelse vrijheid, zalige terugkeer
De heuvel wordt een stofwolk
Doorheen deze wolk zag ik de verheerlijkte tocht der geliefden
In hun ogen rustte de eeuwigheid
In de dood kenden zij het eeuwige leven

Moet de morgen immer wederkeren?
Zal dan nooit het aardse geweld ophouden?
Onzalige bedrijvigheid vreet aan
de hemelse aanvang van de nacht
Maar de nacht getrouw
blijft mijn geheime hart
Veraf ligt de wereld –
In een diepe kloof verzonken –
Woest en eenzaam is die plaats.

En eenzaam stond ik op de dorre heuvel
die in de nauwe donkere ruimte
De gestalten van mijn leven omsloot –
Eenzaam zoals nog niemand eenzaam was
Door onuitspreekbare angst gedreven –
alleen nog een ellendige gedachte
Zwijgende boodschapper.

En een en al liefde verlaten Wagners Tristan en Isolde de wereld en verenigen zich in de eeuwige nacht van de dood.

Allen gaan op hun manier te keer bij de overweldiging door de liefde. Het gaat er nu niet om hoe bescheiden of hoe groot deze dichters zijn. Wat is hier nu een essentieel verschil tussen de Duitse romantiek en De Clercq? De verliefde levenslustige enthousiasteling blijft evengoed met zijn voeten op de grond. Niet vermorzeld, niet verzonken in nachtelijke afgronden. De wereld laat hem niet los, of hij laat de wereld niet los. Een Vlaming met de zweepslagen van de geschiedenis op zijn rug, opgegroeid mee met de wroeters rondom hem. Er moet geslaafd en geleefd worden!

Leg nu de last van een wereld op mij – Sterk is de liefde / Ik draag hem blij..
En later zal hij, o noodlot, bij alle liefde, inderdaad volop de wereld over zich heen krijgen.

Antoon Flo

HALT! STOP!

Wandelaars en fietsers, neem even de tijd en bekijk het venster van het geboortehuis van René De Clercq!

Sinds februari 2020 hangen we ongeveer iedere maand een ander gedicht van René De Clercq aan het vensterraam. We proberen dit aan te passen aan de seizoenen of feestdagen/vieringen zoals Vader- en Moederdag, 11 juli, 1 november en zoveel meer bijzondere datums en gelegenheden.

Het bleef stil rond ons museum... Corona; meer uitleg hoeft niet.

Op zondagnamiddag staat de deur van ons kleine museum van april tot november immer open om jullie te verwelkomen, met dank aan de medewerking van onze vrijwilligers. Steevast is het in dit kleine, oude huisje erg gezellig maar nu brengt de beperkte oppervlakte ook nadelen mee voor een veilig bezoek.

Het museum bleef gesloten en we houden dit zo tot het terug veiliger wordt.

We hopen jullie dit jaar weer hartelijk te kunnen verwelkomen en willen jullie ondertussen toch laten genieten van de poëzie van René De Clercq aan ons museumraam!

De venstergedichten worden verzorgd door Sabine.

Heb je vragen? Aarzel niet contact op te nemen.

Contact en info:

René De Clercqgenootschap vzw

Jan en Mieke Dhaluin-Dekeyser, Vichtesteenweg 15, 8540 DEERLIJK

Telefoon: 056 72 86 70, e-mailadres: dhaluin.dekeyser@telenet.be

BE49 4635 1470 1171 - KREDBEBB

Website: www.renedeclercq.be

U kunt ook terecht bij de Dienst Lokaal Erfgoed Deerlijk.

Leen Lefebre - administratief medewerker - open: 9 tot 12 uur

Telefoon: 056 69 47 39, e-mailadres: erfgoed@deerlijk.be